

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Oleksandr Vovchuk

**Srovnání tradičního slovníkového popisu a
korpusu psané češtiny s ohledem na
sémantickou prozódii**

**Comparison of a traditional dictionary
description and a corpus of written Czech
with regard to semantic prosody**

Praha, 2012

Vedoucí práce: Mgr. Václav Cvrček, Ph.D.

Chtěl bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce Mgr. Václavu Cvrčkovi, Ph.D. za jeho trpělivost, vstřícnost, odborné vedení a za cenné připomínky a rady, které mi poskytoval v maximální míře během zpracování bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

podpis

Abstrakt

Slovníky češtiny byly budovány v předkorporusové éře, je proto pochopitelné, že některé výklady v nich obsažené nejsou schopny reflektovat fakt, že určité lexémy preferují určitý typ kontextu – sémantickou prozódii (následky jsou např. vždy pouze nedozírné nebo katastrofální, zatímco úmysl může být nekalý i dobrý). Cílem práce je srovnat vybrané části slovníku (náhodně vybraná sonda do českých adjektiv) s územ obsaženým v korpusech, popsat rozsah chybějících informací v současném popisu češtiny a zmapovat, kolik procent informace o heslech v současných slovnících chybí. Východiskem zkoumání by měl být Slovník spisovného jazyka českého a reprezentativní korpusy psaného jazyka SYN2005, příp. SYN2010. Analýza kontextů bude prováděna (u frekventovanějších hesel na náhodných vzorcích) pomocí statistických metod a kolokačních měr. Rozdíl mezi definicemi popsanými ve slovníku a informací získanou pomocí korpusového průzkumu by se tak mohl stát dalším vodítkem při přípravě nového slovníku (vedle doplnění celé řady hesel, které ve slovnících češtiny dosud chybí).

Klíčová slova

lexikon, korpus, sémantická prozodie

Abstract

Czech dictionaries were created in the pre-corpus era; it is thus clear that some of their entries don't take into account semantic prosody – the fact that some lexemes occur in particular contexts (consequences are always far-reaching or catastrophic, while intention can be both evil and noble). The aim of this thesis is to compare selected parts of a dictionary (randomly selected probe into Czech adjectives) with corpus material, define the extent of missing information in the current state of Czech language description and explore, how many per cent of information about entries is missing in contemporary dictionaries. We based our research on Slovník spisovného jazyka českého (Dictionary of Written Czech) and representative corpuses of written language SYN2005, or else SYN2010. Context analysis was carried out by means of statistical methods and collocation rates. The difference between dictionary definitions and information inferred from the corpus research could become a further guideline for creating a new dictionary (besides adding a whole range of new entries that are still missing in Czech dictionaries).

Keywords

lexicon, corpus, semantic prosody

Obsah

Úvod a teoretická východiska	7
1. Materiál a postup	9
1.1. Materiál	9
1.2. Pracovní postup	10
2. Výsledky zkoumání	11
2.1. První třída	11
2.2. Druhá třída	21
2.3. Třetí třída	40
2.4. Čtvrtá třída	63
Závěr	64
Seznam použité literatury	66
Přílohy:	67

Úvod a teoretická východiska

Slovníky češtiny byly budovány v předkorporusové éře, je proto pochopitelné, že některé výklady v nich obsažené nejsou schopny reflektovat fakt, že určité lexémy preferují negativní nebo pozitivní kontext – sémantickou prozódii (následky jsou např. vždy pouze nedozírné nebo katastrofální, zatímco úmysl může být nekalý i dobrý). Problematikou sémantické prozodie se zatím v České republice téměř nikdo nezabýval. Nejznámější teoretici tohoto fenoménu pocházejí ze zahraničí: W. E. Louw, M. Stubbs, J. M. Sinclair atd.

Jak napsal anglický lingvista W. E. Louw, sémantická prozodie je „an aura of meaning surrounding a word“.¹ Popisuje způsob, jakým mohou být zdánlivě neutrální slova vnímána s pozitivními nebo negativními asociacemi prostřednictvím častých výskytů s konkrétními kolokacemi. Tato aura může být pozitivní, negativní nebo dokonce mnohem víc specifická než tyto kategorie.² Analogicky k prozódii ve fonetice, kde prozodické rysy jsou ty, „jež rozpoznáme jen při porovnání segmentu s ostatními segmenty...“³, se i zde jedná o rys, který se neváže k jednomu izolovanému slovu, ale spojuje dohromady několik slov. V obou případech tedy jde o úkaz suprasegmentální.

Pozitivní prozodie je jev, při němž se klíčové slovo spojuje jen s pozitivními sémantickými vlastnostmi. Negativní prozodie je jev, při němž se klíčové slovo spojuje jen s negativními sémantickými vlastnostmi.

Sémantická prozodie může být zkoumána lingvistickými metodami a výhradně s použitím korpusu. Je zjiřitelná prostřednictvím zkoumání konkordancí slov. Jakmile je zjiřtĕna prozodie, je užitečné podrobnĕjší kvantitativní hodnocení.

Kombinace set in, pĕříklad daný Johnem Sinclairem, má negativní prozodii: rot (úpadek) je ukázkovým pĕříkladem toho, co může nastat (set in).⁴ Jiný dobĕře známý pĕříklad je cause

---

¹ Louw, W. E. Irony in the text or insincerity in the writer? The diagnostic potential of semantic prosodies // Text and Technology: In Honour of John Sinclair, M. Baker et al. (Eds). Amsterdam: John Benjamins, 1993, s. 157

² Milojkovic, M. Quenched light, or seeing through a glass darkly – collocation-based view of Larkin's atheism and depression: In Belgrade English language and literature studies. Belgrade: University of Belgrade, 2011, s. 127-143

³ Palková, Z. Fonetika a fonologie češtiny. Praha: Karolinum, 1994, s. 150

⁴ Sinclair, J. M. Word and phrases. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford: OUP, 1991, s. 70-75

(příčina, způsobit), která se také používá v negativním kontextu (nehoda, katastrofa), ačkoli se v odborné literatuře objevují i protipříklady, např. „caused happiness“ (způsobilo štěstí).⁵

S pomocí korpusové lingvistiky a speciálního softwaru je možno najít mnoho skrytých kolokací ovlivňujících neutralitu jazyka. Tento software se používá pro uspořádání klíčových slov v kontextu z korpusu několika milionů slov přirozeně se vyskytujícího textu. Kolokace pak mohou být uspořádány abecedně podle prvního nebo druhého slova vpravo nebo vlevo. Pomocí této metody Elena Tognini – Bonelli zjistila, že slovo *largely* (většinou) se vyskytovalo častěji s negativními slovy nebo výrazy, zatímco *broadly* (široce) se objevilo častěji s těmi pozitivními.⁶

Cílem této bakalářské práce je srovnání vybrané části slovníku (1000 adjektiv) s územ obsaženým v korpusech s ohledem na sémantickou prozódii, popsání rozsahu chybějících informací v současném popisu češtiny a zmapování toho, kolik procent informace o heslech v současných slovnících chybí.

Přitom sémantickou prozódii v tomto výzkumu chápeme poněkud širěji, než jak je vymezována v zahraničních studiích. Na rozdíl od odlišování pouze pozitivního, resp. negativního doplnění jsme se rozhodli zkoumat jakoukoli sémantickou preferenci nebo presupozici.⁷ Na příkladu adjektiv jsme se snažili odhadnout rozsah chybějící informace ve slovnících češtiny, přičemž za projev sémantické prozodie byl považován fakt, že adjektivum se vztahuje (ať už jako atribut nebo jako součást predikátu) ke slovům z jedné nebo někdy i z několika sémanticky jasně vymezených skupin.

---

⁵ Stefanowitsch, Anatol and Stefan Th. Gries . Collostructions: Investigating the Interaction of Words and Constructions: In *International Journal of Corpus Linguistics* 8:2. Amsterdam: John Benjamins, 2003, s. 209-243

⁶ Tognini-Bonelli, E. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins, 2001

⁷ Presupozice jsou sémantické, resp. informační předpoklady (obvykle však bez široce kulturních znalostí), které promítáme do svých promluv, popř. které jsou už v obsahu určitých slov a které jejich použitím aktualizujeme (Čermák 2010, s.114) .

1. Materiál a postup

1.1. Materiál

Východiskem zkoumání je Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost a reprezentativní korpus psaného jazyka SYN2010.

Korpus SYN2010 je synchronní reprezentativní vzorek současné psané češtiny obsahující 100 milionů textových slov (tokens). Navazuje tak na korpusy SYN2000 a SYN2005 a tvoří s nimi řadu synchronních reprezentativních korpusů pokrývajících tři po sobě jdoucí časová období. Základní charakteristiky korpusu SYN2010 jsou shodné s korpusem SYN2005, což se týká zejména stejného pojetí reprezentativnosti založeného na recepci psaného jazyka a z něho vyplývajícího složení korpusu. Veškeré publicistické texty v korpusu SYN2010 jsou z let 2005 – 2009. SYN2010 se skládá z beletrie (40%), odborné literatury (27%) a publicistiky (33%).⁸

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (dále SSČ; rok vydání 2009) podává komplexní lexikografický popis téměř 50 000 slov současné češtiny a přihlíží i k polistopadovému vývoji jazyka i společnosti. Uživatel zde najde poučení o pravopisu a výslovnosti slov, o jejich skloňování a časování, u přejatých slov i o jejich původu. Slova jsou charakterizována po stylové stránce i co do časového zařazení, podrobně jsou podány výklady slovních významů včetně terminologických a frazeologických, vše je dokumentováno typickými slovními spojeními. Ke slovníku jsou připojeny přílohy podávající přehled o tvoření slov v češtině, soupisy rodných jmen a příjmení a nejčastěji užívaných jmen zeměpisných, jakož i běžných zkratk a značek.⁹

Bereme na vědomí, že mezi SSČ a korpusem SYN 2010 je poměrně velký časový odstup a že mezitím proběhl určitý jazykový vývoj. Nicméně tento rozdíl nepovažujeme při porovnání za zásadní. Odlišnosti SSČ a korpusu SYN 2010 spočívají spíše v tom, že slovník byl vytvářen na základě výběrové excerpcie určitých textů a jejich následné introspekce, zatímco korpus představuje několikanásobně větší, a tedy spolehlivější zdroj dat.

---

⁸ Český národní korpus: Korpus SYN2010. [cit. 24. 06. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2010.php>>

⁹ Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 2009 (obal knihy)

1.2. Pracovní postup

Ze SSČ jsme vybrali náhodným způsobem 1000 adjektiv. Z každé stránky (pokud to bylo možné) jsme vybírali první a třetí adjektivum ze základních hesel (hesla odvozená, jako např. bankéř, - ský jsme do výzkumu nezařazovali proto, abychom se vyhnuli množství adjektiv stejného typu). Tímto způsobem jsme získali až kolem 1200 adjektiv, a proto jsme každé dvanácté adjektivum vyškrtli ze seznamu. Analýza kontextů byla pak provedena (u frekventovanějších hesel na náhodných vzorcích) pomocí statistických metod a kolokačních měř v programu Bonito.

Nejprve bylo nutné vyhledat adjektivum ve všech jeho tvarech. Afirmativní a negativní tvary adjektiv mají společné lemma (na rozdíl od slovníku, kde jsou tyto tvary uvedeny pod různými hesly), což samozřejmě může výsledky hodně zkreslovat. Když jsme tedy vyhledávali jenom pozitivní (afirmativní) tvary, vypadal dotaz takto:

```
[lemma="gramotný (nebo jiné adjektivum)" & word!="[Nn][Ee][^jJ].*"]10
```

Pro získání negativních výskytů adjektiva (např. negramotný), zadali jsme dotaz v tomto tvaru:

```
[lemma="gramotný (nebo jiné adjektivum)" & word="[Nn][Ee][^jJ].*" ]11
```

Předpokládali jsme, že se sémantická prozódie bude odehrávat napravo od hledaného adjektiva, u adjektiv to bude nejčastěji substantivum rozvíjené hledaným adjektivem. Udělali jsme proto tzv. frekvenční distribuci lemmat na pozici +1, příp. +2 (tj. vpravo od hledaného slova). Frekvenční distribuce je seznam všech typů (různých slov) spolu s jejich frekvencí na určité pozici.

Z každé pozice jsme vyhodnotili prvních 10 nejfrekventovanějších lemmat (příp. i méně nebo více, v závislosti na počtu výskytů) a zjišťovali jsme, zda je spojuje nějaký sémantický rys, nebo zda většina z nich (v některých případech alespoň 3-4 adjektiva) nepatří k nějakému významovému okruhu. Toto jsme prováděli na základě subjektivního rozhodování a také na základě konzultací s rodilými mluvčími. V případě, že se objevila nějaká sémantická prozódie, tedy tendence pojít se se slovy určité sémantické třídy (jakkoli ta třída byla třeba velmi obecná, např. pozitivní/negativní jevy), srovnali jsme tento jev se slovníkovou definicí a provedli o něm záznam.

---

¹⁰ Koček, J.- Kopřivová, M. - Kučera, K. Český národní korpus: úvod a příručka uživatele. Praha: FF UK, 2000, s.

38-85

¹¹ Tamtéž, s. 38-85

2. Výsledky zkoumání

V této kapitole jsou popsána adjektiva, u nichž byla objevena určitá sémantická preference v korpusu. Adjektiva jsme rozdělili na 4 třídy podle toho, do jaké míry se výskyty v korpusu shodovaly s informací, která byla uvedena v jednotlivých heslech adjektiv ve Slovníku spisovné češtiny.

2.1. První třída

První třídu představují slova, u nichž byla sémantická prozódie objevena v korpusu, ale ve slovníkové definici a v příkladech to není naznačeno. Tato třída obsahuje celkem 38 adjektiv, což odpovídá 3,8 % z celkového vzorku 1000 adjektiv.

Atestovaný: 15 výskytů

lékař (3), internista (1), pediatr (1), atrakce (1), kolega (1), odborník (1), personál (1)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „atestovaný“, by se dala charakterizovat pomocí pojmu „medicína“. Tomu odpovídají substantiva „lékař“, „internista“ a „pediatr“. V kontextu medicíny se taky užívají substantiva „kolega“ a „personál“. „Odborník“, stejně jako předchozí příklady, patří k lidem. Této obecné tendenci se vymyká „atrakce“.

Bledý: 2836 výskytů

tvář (181), obličej (99), pleť (61), světlo (43), oko (37), měsíc (20), kůže (19), ret (18), žena (17), slunce (13)

Sémantická skupina, která se pojí s tímto adjektivem, by se dala pojmenovat jako „části těla“. Sem patří substantiva „tvář“, „obličej“, „pleť“, „oko“, „kůže“ a „ret“. „Žena“ je také sémanticky příbuzná této skupině slov, jelikož patří k živým bytostem (a když mluvíme o bledé ženě, míníme tím její pleť). „Měsíc“, „slunce“ a „světlo“ ve spojení s adjektivem „bledý“ jsou básnickými metaforami.

Brutální: 1233 výskyty

vražda (84), útok (53), čin (25), způsob (24), zásah (24), síla (23), násilí (21), vrah (18), napadení (18), zločin (12)

Tato sémantická skupina má negativní prozódii. „Vražda“, „násilí“, „vrah“ a „zločin“ to jasně naznačují. Substantiva „útok“, „napadení“, „zásah“ spolu souvisejí a tvoří zde další podskupinu. Kolokace „brutální čin“ a „brutální způsob“ se vyskytují v kontextu zločinů. Z hlavního trendu vybočuje substantivum „síla“.

Bývalý: 22441 výskytů

šéf (571), ministr (531), člen (341), prezident (341), manžel (297), předseda (256), Jugoslávie (241), manželka (236), ředitel (212), hráč (210), premiér (201), starosta (187), kolega (181), kasárna (177), zaměstnanec (175), reprezentant (164), spoluhráč (141), policista (132), žena (130), Československo (125), majitel (121), spolužák (121), přítel (113)

Adjektivum „bývalý“ doplňuje sémantická kategorie, která by se dala charakterizovat pomocí pojmů funkce, post, postavení. Tomu odpovídají doplnění jako „šéf“, „ministr“, „člen“, „prezident“, „předseda“ a „ředitel“, „premiér“, „starosta“, „policista“, v soukromé, rodinné sféře je pak možné analogicky k nim přidat i substantiva „manžel“, „manželka“, „přítel“. Dále jsou také pojmenování lidí – „hráč“, „kolega“, „zaměstnanec“, „reprezentant“, „spoluhráč“, „žena“, „majitel“, „spolužák“. Z obecného trendu se vymyká relativně frekventovaný výskyt kolokace "(země) bývalé Jugoslávie", který je vysvětlitelný absencí jednoduchého pojmenování pro země, které tvořily Jugoslávii a k nimž byla v devadesátých letech upřena pozornost publicistiky z důvodu probíhající války a následné obnovy. Podobně je to i s „Československem“. Obecným trendům se také vymyká substantivum „kasárna“.

Děkovný: 187 výskytů

dopis (63), řeč (17), modlitba (17), bohoslužba (9), mše (8), list (6), projev (5), oběť (4), lístek (2), mail (2)

Tuto sémantickou kategorii bychom mohli označit jako akt vykonaný jazykem, řečí, textem. Sem spadají substantiva „dopis“, „řeč“, „list“, „projev“, „lístek“, „mail“. Kromě toho, v rámci této kategorie by se dal vydělit tzv. „náboženský“ trend (např. „modlitba“, „bohoslužba“, „mše“ a „oběť“).

Generální: 6662 výskyty

ředitel (2820), tajemník (530), manažer (513), štáb (490), sekretář (207), ředitelka (169), oprava (163), prokurátor (155), ředitelství (145), stávka (136)

Tato skupina by se dala charakterizovat pomocí pojmů významný post, důležitý orgán. Tomu odpovídají substantiva „ředitel“, „tajemník“, „manažer“, „sekretář“, „ředitelka“, „prokurátor“, dále jsou tomuto pojetí příbuzná slova „štáb“ a „ředitelství“, které označují větší uskupení lidí. „Oprava“ a do jisté míry i „stávka“ se obecné tendenci vymykají.

Hbitý: 324 výskyty

prst (32), ruka (17), pohyb (11), útočník (7), jazyk (4), oko (4), krok (3), noha (3), hranostaj (2), křídlo (2)

Adjektivum „hbitý“ doplňuje sémantická kategorie, která by se dala shrnout pod názvem „části těla“. Příklady jako „prst“, „ruka“, „jazyk“, „oko“, „noha“ a „křídlo“ to jasně dokládají. Další trend představují substantiva „pohyb“, „útočník“, „hranostaj“. Jsou to subjekty schopné rychlého pohybu nebo jejich části/orgány. „Hbitý krok“ je metonymie, která se používá pro označení hbitého pohybu.

Hebký: 586 výskytů

pleť (16), tráva (14), pokožka (11), vlas (11), kůže (11), ruka (9), srst (8), ret (6), tvář (5), dlaň (5)

Pro tuto skupinu by se také dal použít název „části těla“ (sem zahrnuji i porost na těle). Zde jsou substantiva „pleť“, „pokožka“, „vlas“, „kůže“, „ruka“, „srst“, „ret“, „tvář“ a „dlaň“. Tomuto výčtu se zřejmě vymyká substantivum „tráva“.

Hromadný: 2877 výskytů

doprava (883), ničení (164), hrob (96), vymírání (76), propouštění (74), start (71), nehoda (42), výroba (38), havárie (36), žaloba (33)

Adjektivum „hromadný“ má zjevnou tendenci se pojít se slovy, která mají negativní význam („ničení“, „hrob“, „vymírání“, „propouštění“, „nehoda“, „havárie“, „žaloba“). Tomuto výčtu se vymykají substantiva „doprava“ (která je nejvíc frekventovaná), „start“ a „výroba“.

Chladnokrevný: 203 výskyty

vrah (14), vražda (9), kuň (8), zabiják (5), bestie (4), čin (3), střelec (3), zakončení (2), vražedkyně (2), uvažování (2)

Adjektivum „chladnokrevný“ má rovněž negativní sémantickou preferenci – sem patří doplnění jako „vrah“, „vražda“, „zabiják“, „bestie“, „vražedkyně“. V negativním kontextu jsou také použita substantiva „čin“ a částečně „střelec“. Z obecné tendence se vymykají „kuň“, „zakončení“ a „uvažování“.

Chlupatý: 1475 výskytů

bylina (67), noha (40), ruka (29), deka (27), lodyha (23), zvířátko (16), hlava (15), list (15), koule (12), hrud' (11)

Nejvíce slov v tomto seznamu je pojmenováním pro živé věci, určitou část těla apod. Například „zvířátko“, „noha“, „ruka“, „hlava“, „hrud“ popř. „koule“ (expresivně), „bylina“, „list“ a „lodyha“ (poslední trojice se týká rostlin). Tomuto trendu se vymyká kolokace „chlupatá deka“, což je často používáno jako přirovnání.

Chytlavý: 145 výskytů

melodie (15), písnička (9), refrén (5), hudba (5), slogan (5), píseň (4), singl (3), zápletka (2), hit (2), riff (2)

Tuto sémantickou skupinu tvoří slova, která je možné shrnout pod názvem „hudba“ („melodie“, „písnička“, „refrén“, „hudba“, „píseň“, „singl“, „hit“, „riff“). Z této tendence se vymyká „zápletka“ a „slogan“.

Krušný: 1069 výskytů

hora (747), čas (38), chvíle (38), chvilka (16), život (10), doba (8), rok (8), začátek (7), Hora (6), podmínka (5)

Sémantická kategorie, která se pojí s adjektivem „krušný“ označuje určité časové období, např. „čas“, „chvíle“, „chvilka“, „doba“, „rok“, popřípadě „život“ a „začátek“. Tomuto výčtu se vymyká substantivum „hora“, které má nejvíce výskytů, což lze vysvětlit tím, že je to frekventovaný zeměpisný název.

Mentální: 1116 výskytů

postižení (217), retardace (47), vývoj (27), anorexie (26), stav (24), schopnost (23), proces (20), obraz (18), úroveň (16), síla (15)

Nejfrekventovanější trend zde tvoří označení pro určité postižení, nemoc. Například „postižení“, „retardace“, „anorexie“. Není to však příliš výrazná tendence a hodně slov se jí vymyká („vývoj“, „stav“, „schopnost“, „proces“, „obraz“, „úroveň“, „síla“).

Movitý: 706 výskytů

věc (242), majetek (78), klient (11), člověk (9), klientela (9), zákazník (7), zájemce (7), občan (6), vrstva (6), rodina (5)

Nejvíce je v této tabulce slov, která by se dala shrnout pod názvem „lidé“. Sem patří „klient“, „člověk“, „klientela“, „zákazník“, „zájemce“, „občan“, „vrstva“ a „rodina“. Nejfrekventovanější tu však jsou „věc“ a „majetek“, což jsou v tomto kontextu právnícké termíny, které se v běžné komunikaci nepoužívají tak často jako výše uvedená substantiva.

Narudlý: 95 výskytů

záře (6), světlo (6), paprsek (4), vlas (4), odstín (3), trubice (3), barva (2), nádech (2), voda (2), písek (2)

Sémantická skupina, která souvisí se světlem, je zde převládající. Tomu odpovídají příklady jako „záře“, „světlo“, „paprsek“, „odstín“. Jemný vztah mezi sebou mají také „voda“ a „písek“ (jakožto přírodní materiály). Vymykají se substantiva „vlas“, „trubice“, „barva“ a „nádech“. Jinak ale sémantická prozódie u tohoto adjektiva není příliš očividná.

Někdejší: 4732 výskyty

šéf (115), ministr (70), člen (58), ředitel (45), předseda (39), společník (33), premiér (32), majitel (32), prezident (25), náměstek (23)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „bývalý“, by se dala pojmenovat jako „funkce“, „post“, „postavení“. Tomu odpovídají doplnění jako „šéf“, „ministr“, „člen“, „ředitel“, „předseda“, „společník“, „premiér“, „majitel“, „prezident“, „náměstek“.

Odbojný: 122 výskyty

nálada (5), poslanec (5), stav (3), student (3), dělník (3), spisovatel (2), tón (2), baron (2), povaha (2), země (2)

Převažující sémantickou skupinu tu tvoří lidé – „poslanec“, „student“, „dělník“, „spisovatel“, „baron“. Přeneseně se mluví o lidech i v souvislosti s „odbojnou zemí“ = „odbojní obyvatelé/představitelé země“. Dále bych zde ještě vyčlenil psychické vlastnosti, totiž „náladu“ a „povahu“. Odlišný charakter od předchozích slov mají substantiva „stav“ a „tón“.

Omšelý: 366 výskytů

dům (7), hotel (4), zeď (4), fasáda (4), budova (4), skála (3), nápis (3), ulička (2), balvan (2), hit (2)

Nejvýraznější sémantickou tendenci tu vykazují slova, která patří ke stavebnictví. Sem můžeme zařadit slova „dům“, „hotel“, „zeď“, „fasáda“, „budova“ a v určitém smyslu (jakožto synekdochu) i slovo „ulička“. Této tendenci se vymykají substantiva „skála“, „nápis“, „balvan“ a „hit“.

Osvobozenecký: 153 výskyty

armáda (54), boj (26), hnutí (17), fronta (6), válka (4), myšlení (3), organizace (3), povstání (3), síla (2), ražení (2)

V této skupině je zřejmá sémantická preference, která je spjata s určitými vojenskými úkony. Substantiva „armáda“, „boj“, „fronta“ a „válka“, „povstání“, případně „síla“ tento trend naznačují. Kromě toho „hnutí“, „organizace“, „síla“, stejně jako „armáda“ a „fronta“ představují určité seskupení lidí. Odlišný charakter mají slova „ražení“ a „myšlení“.

Otočný: 410 výskytů

židle (28), dveře (16), stůl (15), křeslo (14), bod (10), ovladač (10), kamera (9), čep (9), rameno (8), rukojeť (8)

Adjektivum „otočný“ je charakterizováno tendencí vyskytovat se spolu se slovy, která jsou označením nábytku. Například „židle“, „stůl“, „křeslo“. Hodně slov se ale také vymyká tomuto trendu („dveře“, „bod“, „ovladač“, „kamera“, „čep“, „rameno“, „rukojeť“).

Pokoutní: 98 výskytů

advokát (7), obchodník (4), kazatel (2), jednání (2), vášně (2), práce (2), dohoda (2), kšeft (2), potrat (2), hotýlek (2)

Mezi nejčastějšími výskyty jsou slova označující lidi vykonávající určitá povolání („advokát“, „obchodník“, „kazatel“). Substantiva „práce“, „jednání“, „kšeft“ jsou názvy povolání, eventuálně činnosti, které se v rámci povolání odehrávají. Tomuto trendu se vymykají „vášně“, „dohoda“, „potrat“ a „hotýlek“.

Produktivní: 879 výskytů

hráč (146), věk (101), obránce (24), práce (18), Čech (16), hokejista (14), plocha (12), činnost (11), Evropan (10), útočník (10)

Nejfrekventovanější tu jsou slova, která bych zařadil do pomyslné skupiny „sport“. Například „hráč“, „obránce“, „hokejista“, „útočník“. Pozoruhodné je také spojení adjektiva „produktivní“ s „Čechem“ a „Evropanem“. Odlišný charakter mají slova „věk“, „práce“, „plocha“ a „činnost“.

Přejemnělý: 9 výskytů

hošík (1), intelekt (1), vkus (1), intelektuál (1), pán (1), šlechtic (1)

Zde pozorujeme sémantickou preferenci lidí. Sem patří „hošík“, „intelektuál“, „pán“ a „šlechtic“. Je ovšem třeba zdůraznit, že v případě tohoto adjektiva máme málo dat pro zobecnění.

Rozličný: 1074 výskytů

způsob (33), druh (22), tvar (16), forma (12), typ (11), důvod (11), podoba (10), věc (10), žánr (10), kultura (9)

Tuto sémantickou kategorii můžeme pojmenovat jako „klasifikační“ substantiva. Pomocí těchto slov totiž můžeme klasifikovat a rozdělovat konkrétnější slova na obecnější třídy. Např. „druh“, „tvar“, „forma“, „typ“, popř. „způsob“. Hodně slov se ale také vymyká („důvod“, „podoba“, „věc“, „žánr“, „kultura“).

Slunný: 651 výskytů

den (88), místo (53), poloha (26), stanoviště (24), zed' (20), počasí (19), odpoledne (16), Itálie (12), ráno (10), ulice (9)

Tady můžeme vydělit skupinu pod pomyslným názvem „místo“. Sem zahrneme podstatná jména „místo“, „poloha“ a „stanoviště“. Při určité míře zobecnění je možné za členy tohoto sémantického paradigmatu považovat i slova „Itálie“ a „ulice“. „Den“, „ráno“, „odpoledne“ označují den a jeho části a představují ve spojení s adjektivem „slunný“ jiný trend. Vymykají se substantiva „zed“ a „počasí“.

Smolný: 266 výskytů

zápas (19), gól (12), kniha (12), prohra (8), porážka (8), utkání (7), den (7), vůně (6), začátek (5), okamžik (5)

Sémantická skupina, kterou zde vyčleníme, má zřetelnou souvislost se sportovní tematikou. Např. „zápas“, „gól“, „prohra“, „porážka“ a „utkání“. „Okamžik“ a „začátek“ se v této kolokaci také používají v kontextu sportu. Této skupině se vymykají pouze substantiva „kniha“, „den“ a „vůně“.

Strakatý: 206 výskytů

pás (7), kůň (6), bajka (5), samec (4), pes (4), králik (3), košile (3), kočka (3), vzor (2), šála (2)

Sémantická kategorie živočichů je zde dominující. Mezi ně náleží „kůň“, „samec“, „pes“, „králik“, „kočka“. Další tendence se týká oblečení. Např. „pás“, „košile“ a „šála“. „Strakaté bajky“ je název pohádky. Odlišný charakter má substantivum „vzor“.

Strastiplný: 178 výskytů

cesta (51), pout' (18), putování (9), život (5), pochod (4), den (3), část (3), historie (2), hodina (2), období (2)

Sémantická skupina „cesta“ je zde tvořena slovy „cesta“, „pout“, „putování“ a „pochod“. „Den“, „hodina“, „období“, popř. „život“ a „historie“ jsou substantiva těsně spojená s časem. Od ostatních slov se vyděluje „část“. Otázkou je, zda vlastně všechna substantiva z tohoto seznamu nejsou členy třídy, kterou bychom mohli nazvat „čas“: slova cesta, putování můžeme taky metonymicky chápat jako čas, po který cestujeme.

Stydlivý: 201 výskytů

úsměv (8), smích (3), polibek (2), pousmání (2), dívka (2), holčička (2), kluk (2)

U adjektiva „stydlivý“ je zjevná sémantická preference slov, která označují neverbální komunikaci (např. „úsměv“, „smích“, „pousmání“, „polibek“) a její subjekty („dívka“, „holčička“, „kluk“).

Ustaraný: 463 výskyty

výraz (63), pohled (34), tvář (20), oko (12), obličej (11), vráska (10), hlas (7), hlava (6), rodič (6), otec (5)

Převládající sémantickou skupinu bychom mohli pojmenovat jako „výraz“ („hlas“, „výraz“, „pohled“) a „nositelé výrazu“ („rodič“, „otec“, „tvář“, „oko“, „obličej“, „hlava“, „vráska“), totiž lidé a části jejich obličeje.

Užitkový: 709 výskytů

vůz (112), voda (76), vozidlo (63), automobil (55), auto (39), rostlina (26), předmět (20), plocha (20), kov (14), zahrada (14)

Adjektivum „užitkový“ má sklon se pojít se slovy, která označují předměty používané lidmi. Jde o předměty, které se ovšem zároveň vyskytují v podobě, která lidem neslouží pro praktické účely, např. rostlina může být užitková i okrasná atp. Mezi těmito slovy jsou „vůz“, „vozidlo“, „automobil“, „auto“, „rostlina“, „předmět“, „kov“, „voda“. Substantiva „plocha“ a „zahrada“ označují určitý prostor.

Výbojný: 62 výskyty

kverulant (2), politika (2), člen (2), povaha (2), sultán (1)

Nejčastějšími výskyty jsou tu pojmenování lidí. Zahrneme sem substantiva „kverulant“, „člen“, „sultán“. Pro zobecnění ovšem máme málo dat.

Výherní: 243 výskyty

automat (116), přístroj (11), terminál (4), zařízení (3), číslo (3), stroj (2), strategie (2), certifikát (2), puzzle (2)

V tomto případě je tendence (která však není úplně jednoznačná a očividná) adjektiva „výherní“ vyskytovat se se substantivy označujícími určité stroje. Příklady: „automat“, „přístroj“, „terminál“, „zařízení“, „stroj“. Tomuto výčtu se vymykají „číslo“, „strategie“, „certifikát“, „puzzle“.

Vyrovnaný: 3183 výskyty

zápas (152), utkání (150), partie (82), rozpočet (79), soupeř (57), hlas (48), řada (41), duel (39), souboj (37), stav (30)

V případě tohoto adjektiva je zjevná sémantická preference lexému „vyrovnaný“ se pojit se slovy, která se používají v kontextu zápasů (především sportovních). Mezi ně patří „zápas“, „utkání“, „partie“, „soupeř“, „duel“, „souboj“ a „stav“. Kromě toho má toto adjektivum minimálně dva významy: „vyrovnaná řada“, tj. srovnaná do geometrického tvaru, „vyrovnaný souboj“, tj. souboj zhruba stejně silných protivníků. Obecné tendenci se vymykají substantiva „rozpočet“, „hlas“ a „řada“.

Zanedbatelný: 861 výskytů

částka (19), množství (18), část (12), číslo (8), vliv (7), procento (7), rozdíl (7), počet (6), věc (6), míra (6)

„Částka“, „množství“, „část“, „číslo“, „procento“, „počet“ popř. ještě „rozdíl“ a „míra“ jsou tu užity více či méně jako matematické pojmy a tvoří spolu sémantickou skupinu. Vymykají se „vliv“ a „věc“.

Zastrčený: 473 výskyty

kout (25), ulička (7), zákoutí (4), místo (3), koutek (3), městečko (3), farma (2), kumbál (2), ulice (2), vesnice (2)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „zastrčený“, by se dala pojmenovat například jako „kout“. Sem patří substantiva „kout“, „zákoutí“, „koutek“. Jinak se zde dále vyskytují lokalizační názvy („místo“, „městečko“, „farma“, „ulice“, „ulička“, „kumbál“, „vesnice“).

Zašlý: 530 výskytů

sláva (86), čas (52), věk (9), doba (7), rok (4), éra (4), vzpomínka (4), mosaz (4), stěna (4), svět (3)

U adjektiva „zašlý“ se projevuje sémantická preference slov, která souvisí s časem. Například „čas“, „věk“, „doba“, „rok“, „éra“, „svět“ (v přeneseném významu). Obecné tendenci se vymykají substantiva „sláva“, „vzpomínka“, „mosaz“ a „stěna“.

2.2. Druhá třída

Druhou třídu tvoří adjektiva, u nichž byla sémantická prozódie objevena v korpusu, ve slovníku však příklady a definice jenom částečně odpovídaly stavu, který byl zjištěn v korpusu (definice a příklady uvedené pod jednotlivými hesly nevykazovaly jednoznačnou sémantickou preferenci). Druhá třída obsahuje 71 adjektiv, což se rovná 7,1 % z celkového počtu adjektiv vybraných pro výzkum.

Břichatý: 162 výskyty

čarodějnice (108), muž (2), portýr (1), volejbalista (1), tanečnice (1)

Jak vidíme, adjektivum „břichatý“ se vyskytuje s živými bytostmi, konkrétně lidmi. Jako příklady můžeme uvést substantiva „čarodějnice“, „muž“, „portýr“, „volejbalista“ a „tanečnice“. Překvapivě velký výskyt slova „čarodějnice“ lze vysvětlit tím, že je to jméno hrdinky beletristického díla.

Celý: 128 102 výskyty

svět (6857), den (4226), doba (4014), život (3663), řada (3466), rok (2306), noc (1833), tělo (1516), rodina (1391), Evropa (1357), země (1291), týden (1184), věc (1156), republika (1133), záležitost (980), hodina (934), město (925), léto (924), cesta (800), zápas (786), akce (755), dům (715), systém (659), proces (652)

Přídavné jméno „celý“ doplňuje sémantická kategorie, kterou můžeme charakterizovat pojmem čas. Sem řadíme substantiva „den“, „doba“, „život“, „rok“, „noc“, „týden“, „hodina“ a „léto“. Ostatní slova se vymykají hlavnímu trendu a mezi sebou nijak zvlášť nesouvisí.

Cílevědomý: 373 výskyty

činnost (13), snaha (9), úsilí (8), člověk (6), žena (4), práce (4), řízení (3), záměr (3), výběr (3), výraz (3)

„Činnost“, „úsilí“, „práce“ a „řízení“ by se dala shrnout do pomyslné sémantické kategorie pod názvem „činnost“. „Záměr“, „výběr“, „výraz“ a „snaha“ mají vztah k určitému lidskému výrazu, vůli. „Člověk“ a „žena“ jsou nositelé těchto vlastností.

Daleký: 1456 výskytů

cesta (166), země (84), budoucnost (67), výhled (40), kraj (38), okolí (37), sever (32), cizina (23), minulost (18), vesmír (16)

Sémantickou preferenci v této skupině bych označil pojmem „čas“ („minulost“, „budoucnost“) a prostor („cesta“, „země“, „výhled“, „kraj“, „okolí“, „sever“, „cizina“ a „vesmír“).

Děsný: 893 výskyty

radost (19), věc (17), nuda (14), sranda (11), otrava (11), strach (11), zima (9), rána (7), vztek (7), horko (6)

V této skupině je přítomna sémantická tendence, která má negativní vyznění. To naznačují podstatná jména jako „nuda“, „otrava“, „strach“, „rána“, „vztek“, popř. „zima“ a „horko“. Tomuto výčtu se vymykají slova „radost“ a „sranda“, použitá na základě aktualizace, která naopak mají pozitivní zabarvení, a substantivum „věc“.

Divoký: 6599 výskytů

zvíře (266), západ (225), Bill (201), voda (145), prase (133), příroda (119), zvěř (112), karta (110), kočka (101), kůň (100)

Uvedené adjektivum má zjevnou tendenci se vyskytovat spolu se slovy, která jsou označením zvířat. Mezi ně můžeme zařadit substantiva „zvíře“, „prase“, „zvěř“, „kočka“, „kůň“. V tomto seznamu najdeme také slova, která jsou na první pohled neočekávaná. Např. „západ“, „Bill“ a „karta“. „Divoký západ“ je ustálená kolokace pro název území dnešních západních států USA v 19. století. „Divoký Bill“ je jméno literární postavy a zároveň název české pop rockové hudební skupiny. „Divoká karta“ ve sportovní terminologii znamená, že se účastník, jednotlivec či tým může zúčastnit konkrétní sportovní soutěže nebo její fáze, aniž by

splnil předem stanovená kvalifikační kritéria. „Západ“, „Bill“ a „karta“ jsou tedy víceslovné lexémy, v použití neustáleném má adjektivum „divoký“ sémantickou prozódii „zvíře“. Odlišný charakter mají substantiva „voda“ a „příroda“ (divokou přírodou se ale někdy může myslet divoká zvěř a divoce rostoucí květiny).

Dotěrný: 336 výskytů

hmyz (25), moucha (20), otázka (16), dotaz (9), myšlenka (7), komár (6), novinář (6), paparazzi (4), pocit (3), pohled (3)

V tomto případě můžeme pozorovat několik pozoruhodných sémantických tendencí. Nejfrekventovanější z nich je preference adjektiva „dotěrný“ se vyskytovat se substantivy, která zahrneme do skupiny pod pomyslným názvem „hmyz“ („hmyz“, „moucha“, „komár“). Dalším trendem je „dotěrná otázka“ a „dotěrný dotaz“. Kromě toho byly objeveny v korpusu zajímavé kolokace: „dotěrný novinář“ a „dotěrní paparazzi“. Jde zjevně původně o metaforické použití. Od ostatních slov se liší podstatná jména „myšlenka“, „pocit“ a „pohled“.

Éterický: 233 výskyty

olej (79), bytost (14), tělo (7), krása (4), žena (3), krása (3), stvoření (3), hlas (2), víla (2), herečka (2)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „éterický“, by se dala pojmenovat pomocí pojmů „bytost“, „člověk“, „vlastnosti bytosti“. Zahrnujeme sem substantiva „bytost“, „stvoření“, „tělo“, „krása“, „hlas“ a hlavně taky pojmenování ženských osob („kráska“, „žena“, „víla“, „herečka“). Tomuto seznamu se zřejmě vymyká nejfrekventovanější kolokace „éterický olej“, což je název chemické látky.

Hodný: 5178 výskytů

člověk (179), chvíle (117), kluk (108), holka (84), chlapec (54), dítě (45), pozornost (40), kus (38), následování (38), holčička (36)

Když se podíváme na tuto tabulku, můžeme z ní usoudit, že u adjektiva „hodný“ je sémantická preference lidí. Toto dokládají tyto příklady: „člověk“, „kluk“, „holka“, „chlapec“, „dítě“, „holčička“. Obecné tendenci se vymykají substantiva „chvíle“, „kus“ a kolokace, ve kterých se adjektivum „hodný“ pojí s genitivními vazbami (např. „hodný

pozornosti“, „hodný následování“). V těchto případech (u substantiv, která se vymykají) se adjektivum „hodný“ používá ve smyslu zasluhující si něčeho, oprávněný, vhodný (k něčemu).

Holohlavý: 252 výskyty

muž (55), mnich (5), pán (4), chlap (3), kněz (3), chlápek (3), žena (2), skin (2), děvčátko (2), chlapík (2)

Tuto skupinu slov jednoznačně můžeme pojmenovat „lidé“. Patří sem výhradně představitelé lidského rodu („muž“, „mnich“, „pán“, „chlap“, „kněz“, „chlápek“, „žena“, „skin“, „děvčátko“, „chlapík“).

Hubený: 2324 výskyty

muž (78), postava (53), noha (41), tělo (38), obličej (36), ruka (29), žena (27), tvář (27), rok (21), paže (21)

Tuto sémantickou kategorii lze charakterizovat častým výskytem slov označujících lidi nebo části těla. Sem můžeme zařadit podstatná jména „muž“, „postava“, „noha“, „tělo“, „obličej“, „ruka“, „žena“, „tvář“, „paže“. Tomuto výčtu se zřetelně vymyká metaforická kolokace „hubený rok“, což znamená, že se jedná o neúspěšný rok.

Charakterní: 146 výskytů

role (24), herec (19), člověk (13), postava (7), herečka (5), muž (5), herectví (4), tanec (2), chlap (2), kreace (2)

Nejčastěji se adjektivum „charakterní“ pojí se slovy, která mají vztah k herectví a tanci. Např. „role“, „herec“, „postava“, „herečka“, „herectví“, „tanec“ a „kreace“. „Člověk“, „muž“ a „chlap“ jsou lidé.

Inteligentní: 2719 výskytů

člověk (161), bytost (57), život (50), žena (49), muž (42), budova (31), systém (26), oko (25), řízení (20), tvor (19)

Tuto významovou skupinu můžeme charakterizovat pomocí pojmů člověk, bytost. Tomu odpovídají doplnění „člověk“, „bytost“, „žena“, „muž“, „tvor“. „Oko“ je v daném případě také součástí člověka – je jeho důležitým orgánem. „Život“ se v tomto kontextu zpravidla

užívá jako synekdocha pro „živé bytosti“. Tomuto výčtu se vymykají substantiva „budova“, „systém“ a „řízení“.

Jedinečný: 3538 výskytů

příležitost (172), možnost (114), šance (74), způsob (56), zážitek (46), atmosféra (40), kombinace (23), akce (22), dílo (21), postavení (19)

Z této tabulky můžeme vydělit sémantický trend, který obsahuje synonymní řadu slov. Patří sem substantiva „příležitost“, „možnost“, „šance“. V širším měřítku všechna slova v tomto seznamu označují určité abstraktní pojmy.

Jízlivý: 264 výskyty

poznámka (37), úsměv (7), hlas (6), tón (6), úšklebek (6), smích (5), kritika (5), pohled (5), komentář (4), humor (3)

Mezi nejčastějšími výskyty adjektiva „jízlivý“ byla objevena sémantická prozódie ve vztahu k abstraktnímu pojmu, který můžeme označit jako „lidský zvuk, projev“. Do této kategorie zahrneme substantiva „úsměv“, „hlas“, „tón“, „úšklebek“, „smích“, popř. i „komentář“, „poznámka“, „pohled“, „humor“ a „kritika“.

Kloudný: 167 výskytů

slovo (14), akce (12), odpověď (12), věta (11), řeč (5), myšlenka (4), příhrávka (4), věc (3), výsledek (2), nápad (2)

Skupinu slov, která tvoří v tomto případě sémantickou prozódii, můžeme zahrnout do oblasti konverzace. Např. „slovo“, „odpověď“, „věta“, „řeč“. „Myšlenka“ a „nápad“ je významově blízká dvojice. Ostatní slova spolu nijak zvlášť nesouvisí („akce“, „příhrávka“, „věc“ a „výsledek“).

Kluzký: 570 výskytů

povrch (26), vozovka (23), kámen (22), silnice (12), schod (8), chodník (7), podlaha (7), dlažba (6), led (6), bahno (6)

U adjektiva „kluzký“ je patrná významová tendence pojít se s podstatnými jmény, které by mohly charakterizovat pojmy povrch, něco po čem chodíme nebo jezdíme. Sem patří

„povrch“, „vozovka“, „silnice“, „chodník“, „podlaha“, „dlažba“, „schod“, popř. i „led“, „kámen“ a „bahno“.

Lačný: 329 výskytů

pohled (18), žaludek (16), ústa (8), oko (7), ruka (5), pýcha (4), plamen (4), čtenář (4), moc (3), život (3)

V této skupině je obecná tendence výskytu slov, která jsou pojmenováním lidí, určitých částí těla. Mezi ně patří „čtenář“, „žaludek“, „ústa“, „oko“, „ruka“. Substantiva jako „pohled“, „pýcha“, „plamen“, „moc“ a „život“ se obecné tendenci vymykají.

Milosrdný: 834 výskyty

bratr (77), sestra (48), bůh (22), lež (22), smrt (13), samaritán (10), skutek (8), láska (7), ruka (6), způsob (6)

Převládající sémantickou třídu tu tvoří substantiva, která označují bytosti/části těla. Např. „bratr“, „sestra“, „bůh“, „samaritán“, „ruka“. Častá jsou také abstrakta jako „lež“, „smrt“, „skutek“, „láska“ a „způsob“.

Milý: 7598 výskytů

přítel (160), člověk (150), čtenář (138), dítě (110), pani (105), dáma (79), Ivo (77), pan (76), úsměv (72), překvapení (71)

Adjektivum „milý“ tu doplňuje sémantická kategorie, kterou můžeme nazvat „lidé“. Patří do ní substantiva „přítel“, „člověk“, „čtenář“, „dítě“, „paní“, „dáma“, „pan“. „Ivo“, což je mužské jméno, se v korpusu vyskytuje v jednom díle Ivo Bendy. Tomuto trendu se vymykají podstatná jména vyjadřující emoce („úsměv“ a „překvapení“).

Mladý: 50 536 výskytů

muž (3259), člověk (3259), Boleslav (2708), žena (2312), generace (755), dívka (706), fronta (586), bratr (567), dáma (455), sestra (357)

Znovu zde máme případ sémantické preference lidí. Můžeme jmenovat substantiva jako „muž“, „člověk“, „žena“, „dívka“, „bratr“, „dáma“ a „sestra“. Lemma „Boleslav“, které se zde objevilo ve spojení s adjektivem „mladý“, není nic jiného než název města Mladá

Boleslav. Mladá fronta je pojmenování nakladatelství, zatímco Mladá fronta Dnes je název novin. „Mladá generace“ je pojmenování většího počtu mladých lidí.

Moudrý: 2949 výskytů

člověk (108), muž (97), slovo (36), žena (29), rada (28), rozhodnutí (27), hlava (20), večer (18), oko (17), kniha (17)

Můžeme zde rozpoznat určitou sémantickou tendenci adjektiva „moudrý“ se vyskytovat se slovy označujícími lidi. Mezi ně řadíme substantiva „člověk“, „muž“, „žena“. Taky tu jsou přítomna označení částí těla, např. „hlava“ (což je synekdocha vyjadřující člověka – moudrá hlava = moudrý člověk) a „oko“. Z hlavní tendence vybočují substantiva „slovo“, „rada“, „rozhodnutí“, „večer“ a „kniha“.

Mrtvý: 16 394 výskyty

tělo (658), muž (269), bod (139), moře (138), člověk (111), dítě (106), žena (85), zvíře (82), ticho (63), ryba (61)

Znovu, jako v minulém případě, pozorujeme sémantickou preferenci živých bytostí. Na jednu stranu jsou to lidé („muž“, „člověk“, „žena“, „dítě“), na druhou stranu zvířata („zvíře“, „ryba“) a substantivum „tělo“. Kolokace „mrtvý bod“ je součástí frazému. K obecnému trendu nepatří „moře“ a „ticho“.

Nakažlivý: 452 výskyty

nemoc (61), choroba (44), smích (16), úsměv (10), rytmus (6), onemocnění (6), vir (4), nadšení (4), optimismus (2), účinek (2)

Tato skupina je dost paradoxní. Jednak tu máme frekventovanější sémantickou kategorii, dávající dohromady většinu výskytů, která se vyznačuje negativním vyzněním („nemoc“, „choroba“, „onemocnění“, „vir“), jednak trend, který by se dal definovat jako emočně pozitivní („smích“, „úsměv“, „nadšení“, „optimismus“). Nicméně frekvence slov negativně zabarvených je větší. K žádné sémantické tendenci nenáleží „rytmus“ a „účinek“.

Naučný: 779 výskytů

stezka (483), literatura (34), slovník (34), kniha (13), tabule (11), trasa (9), pořad (8), knížka (6), program (5), film (5)

V této skupině je možné vymezit sémantickou kategorii, která se týká předmětů nebo jevů, z nichž je možné čerpat informace. Sem patří „literatura“, „slovník“, „kniha“, „tabule“, „pořad“, „knížka“, „program“, „film“. Velmi často se vyskytuje „stezka“ (naučná stezka je druh venkovní značené turistické trasy), k níž bychom mohli významově přiřadit i substantivum „trasa“.

Obávaný: 779 výskytů

lovec (16), kanonýr (12), muž (9), střelec (8), škůdce (7), nepřítel (7), zbraň (6), dravec (6), střela (5), místo (5)

Zde by se dala vydělit sémantická třída slov, která určitým způsobem souvisí s lovem a střelbou. Např. „lovec“, „kanonýr“, „střelec“, „střela“, „zbraň“ (v korpusu jsou však „kanonýr“, „střelec“ a „střela“ použity ve sportovním významu těchto slov). „Škůdce“, „nepřítel“ a eventuálně „dravec“ mají negativní vyznění. Z těchto trendů vybočují substantiva „muž“ a „místo“.

Obsáhlý: 917 výskytů

dílo (23), publikace (21), studie (19), článek (17), kniha (13), zpráva (13), sbírka (12), soubor (12), rozhovor (11), seznam (11)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „obsáhlý“ označuje předměty a jevy, z nichž je možné čerpat informace. Do této kategorie bychom mohli zařadit substantiva „dílo“, „publikace“, „studie“, „článek“, „kniha“, „zpráva“, „sbírka“, „soubor“, popř. „seznam“ a „rozhovor“.

Odpovědný: 2303 výskyty

zástupce (72), osoba (62), pracovník (52), redaktor (51), člověk (36), činitel (35), orgán (27), místo (22), úředník (16), práce (16)

Jak vidíme, v této tabulce jsou vesměs zastoupeni lidé. Můžeme jmenovat např. slova „zástupce“, „osoba“, „pracovník“, „redaktor“, „člověk“, „úředník“ a „činitel“. Vymykají se substantiva „orgán“, „místo“ a „práce“.

Ohebný: 248 výskytů

rameno (4), krk (4), prst (4), větev (4), tělo (4), trubka (4), materiál (3), stonek (3), páteř (3), dřevo (2)

Sémantická prozódie u adjektiva „ohebný“ se týká těla nebo jeho částí. Patří sem „rameno“, „krk“, „prst“, „tělo“, „páteř“. „Větev“ a „stonek“ doplňují tento trend v měřítku rostlinného světa. „Trubka“ a „materiál“ z této tendence vybočují.

Osamělý: 2609 výskytů

žena (75), matka (56), muž (52), člověk (51), život (38), moře (38), strom (34), postava (25), dům (22), místo (21)

Adjektivum „osamělý“ má tendenci se pojít se slovy, která jsou pojmenováním lidí. Např. „žena“, „matka“, „muž“, „člověk“, „postava“. „Život“, „moře“, „strom“, „dům“ a „místo“ se vymykají předchozímu výčtu.

Osudný: 1153 výskyty

den (89), noc (41), chyba (41), večer (30), okamžik (18), následek (13), let (13), omyl (13), slovo (10), rozhodnutí (10)

U adjektiva „osudný“ je viditelná významová tendence spojená s okamžikem času (nejlépe to asi vystihuje slovo „okamžik“, případně kategorie „událost“). Mezi tato slova patří „den“, „noc“, „večer“, „okamžik“. Ještě bych tu vyčlenil slova „chyba“ a „omyl“, která dohromady tvoří nezanedbatelnou část výskytů. K žádnému trendu nepatří substantiva „následek“, „let“, „slovo“ a „rozhodnutí“.

Panovačný: 194 výskyty

hlas (9), tón (8), žena (4), chování (4), matka (4), povaha (3), muž (3), člověk (2), řeč (2), způsob (2)

Tato skupina je tvořena především slovy, která označují lidi. Např. „žena“, „matka“, „muž“, „člověk“. Dál tu jsou substantiva související s člověkem. Je to „hlas“, „chování“, „povaha“, „řeč“, popř. „tón“ a „způsob“.

Poslední: 70 369 výskytů

doba (6087), rok (4630), chvíle (2517), den (2027), slovo (988), měsíc (932), týden (921), desetiletí (566), zápas (557), kolo (546), minuta (531), místo (470), zbytek (427), pár (357)

U adjektiva „poslední“ tvoří převládající sémantickou kategorii slova, která mají vztah k času. Zde můžeme jmenovat substantiva „doba, „rok“, „chvíle“, „den“, „měsíc“, „týden“, „desetiletí“, „minuta“. Hodně slov (ovšem méně frekventovaných) se ale také vymyká („slovo“, „zápas“, „kolo“, „místo“, „zbytek“ a „pár“).

Potulný: 383 výskyty

pilot (64), muzikant (16), pěvec (14), komediant (13), mnich (12), rytíř (12), kazatel (11), zpěvák (10), pes (10), kramář (7)

Adjektivum „potulný“ má také tendenci se v drtivé většině vyskytovat s živými bytostmi. „Muzikant“, „pěvec“ a „zpěvák“ jsou lidé, jejichž život je spojen s hudbou, „mnich“ a „kazatel“ jsou představitelé církve, dále ještě můžeme jmenovat „pilota“, „komedianta“, „rytíře“ a „kramáře“. Tomuto výčtu se vymyká „pes“, který je zvířetem, avšak rovněž patří k živým bytostem.

Povážlivý: 116 výskytů

trhlina (9), nedostatek (4), omyl (2), stav (2), snížení (1), umění (1), riziko (1), obtíž (1), obvinění (1), dluh (1)

V této skupině můžeme pozorovat tendenci výskytu slov, která mají negativní charakter. Jsou to substantiva „trhlina“, „nedostatek“, „omyl“, „snížení“, „obtíž“, „obvinění“, popř. i „riziko“ a „dluh“. Musíme však brát v potaz, že více než polovina z uvedených slov se vyskytuje pouze jednou, a to nám do jisté míry brání vyvodit nějaké rozsáhlé závěry. Mezi ostatní slova nezapadá „stav“ a „umění“.

Prolhaný: 201 výskytů

Ketty (6), člověk (3), parchant (3), hajzl (3), hlas (2), lékař (2), svůdník (2), manžel (2), podvodník (2), potvora (2)

Adjektivum „prolhaný“ doplňuje sémantická kategorie, kterou můžeme nazvat „lidé“. Jsou to často negativní osobnosti, např. „parchant“, „hajzl“, „svůdník“, „podvodník“ a „potvora“. Dále jsou to podstatná jména „člověk“, „lékař“ a „manžel“. „Prolhaná Ketty“, která se

vymyká výše uvedenému výčtu (jemuž se rovněž vymyká substantivum „hlas“), je název komedie od Maurice Hennequina.

Předrevoluční: 70 výskytů

Rusko (7), období (4), doba (2), inteligence (2), čas (2), éra (2)

Převládající trend zde představuje skupina slov, která označuje čas. Jsou to slova jako „období“, „doba“, „čas“ a „éra“. „Předrevoluční Rusko“ je kolokace, která se vztahuje k historickému období v Rusku před Říjnovou revolucí. Tomuto výčtu se vymyká podstatné jméno „inteligence“.

Přemoudřelý: 33 výskyty

dítě (3), dcerka (2), potomek (1), mladíček (1), hlas (1)

Jak vidíme, je zde sémantická preference lidí, zvláště těch, kteří by se dali charakterizovat slovy „dítě“ nebo „potomek“. Patří sem „dítě“, „dcerka“, „potomek“, „mladíček“. Z této tendence vybočuje substantivum „hlas“. Musíme však dodat, že adjektivum „přemoudřelý“ je velmi málo frekventované, proto mají závěry analýzy jeho kontextů jen malou vypovědní hodnotu.

Přespolní: 257 výskytů

běh (66), návštěvník (7), běžec (5), host (5), student (5), divák (4), zaměstnanec (2), žák (2), ladič (2)

Znovu zde máme převládající sémantickou skupinu, která zahrnuje lidi. Do ní řadíme substantiva „návštěvník“, „běžec“, „host“, „student“, „divák“, „zaměstnanec“, „žák“ a „ladič“. Vybočuje kolokace „přespolní běh“, která označuje sportovní disciplínu.

Přiléhavý: 484 výskyty

kalhoty (26), šaty (20), název (13), tričko (12), kombinéza (10), oděv (9), trikot (7), oblečení (7), džíny (7), srst (6)

U adjektiva „přiléhavý“ existuje významná tendence se pojit se slovy, která jsou pojmenováním oděvu. Mezi nimi jsou podstatná jména „kalhoty“, „šaty“, „tričko“,

„kombinéza“, „oděv“, „trikot“, „oblečení“ a „džíny“. Obecné tendenci se vymykají substantiva „název“ a „srst“.

Případný: 7113 výskytů

změna (138), zájemce (124), svědek (68), problém (66), ztráta (59), škoda (53), informace (50), útok (48), spor (40), nedostatek (39)

V této skupině můžeme vymezit sémantickou tendenci, která má negativní vyznění. Jsou to slova jako „problém“, „ztráta“, „škoda“, „nedostatek“, eventuálně „útok“ a „spor“. Nejfrekventovanější podstatná jména („změna“, „zájemce“, „svědek“) a „informace“ se však vymykají výše uvedenému výčtu.

Příští: 21 209 výskytů

rok (8569), týden (2228), den (1209), sezona (447), okamžik (254), volba (224), ročník (220), ráno (188), generace (179), číslo (174), víkend (161), sobota (160), kolo (140), středa (138), léto (119), neděle (117), chvíle (112), úterý (110)

Sémantická prozódie u tohoto adjektiva je spojena s pojmem čas, názvy dnů v týdnu. Můžeme jmenovat substantiva „rok“, „týden“, „den“, „sezona“, „okamžik“, „ráno“, „víkend“, „sobota“, „středa“, „léto“, „neděle“, „chvíle“, „úterý“, popřípadě „ročník“ a „generace“. Tomuto trendu se vymykají „volba“, „číslo“ a „kolo“.

Půvabný: 1902 výskyty

žena (69), dívka (48), tvář (28), kvark (28), dáma (23), blondýnka (19), herečka (15), krajina (12), obličej (11), dcera (10)

Adjektivum „půvabný“ doplňuje sémantická kategorie, která se dá charakterizovat pomocí pojmu „žena“. Najdeme tu substantiva „žena“, „dívka“, „dáma“, „blondýnka“, „herečka“ a „dcera“. Dále jsou zde synonyma „obličej“ a „tvář“. Z hlavního trendu se vymykají „kvark“ a „krajina“. „Půvabný kvark“ je pojem z fyziky označující elementární částici.

Rozjívený: 65 výskytů

dítě (7), kluk (5), děčko (2), tvář (2), fracek (2), výrostek (2)

V tomto případě je zřetelná sémantická prozódie u adjektiva „rozjivený“. Projevuje se frekventovanými výskyty substantiv, která označují děti. Jsou to „dítě“, „kluk“, „děcko“, „fracek“, „výrostek“. „Tvář“ je částí těla člověka/dítěte.

Ryšavý: 257 výskytů

vlas (20), princ (17), barva (3), král (3), knír (3), plnovous (3), knírek (2), legenda (2), srst (2), muž (2)

Sémantický trend v rámci této skupiny můžeme pojmenovat pomocí pojmů „porost na těle“, „vlas“. Sem spadají podstatná jména „vlas“, „knír“, „plnovous“, „knírek“, „srst“. Dále jsou to pojmenování lidí, kteří též mají ryšavé vlasy a vousy – „princ“, „král“, „muž“ a také v tomto případě (podle korpusu) „legenda“. Z těchto trendů vybočuje podstatné jméno „barva“.

Sanitní: 139 výskytů

vůz (81), služba (10), vozidlo (7), auto (4), jednotka (2), oddíl (2), poddůstojník (2), vlak (2), vrtulník (2), letoun (1)

Můžeme zde vyčlenit sémantickou skupinu, která je spojená s vozy, resp. s jinými dopravními prostředky. Patří sem „vůz“, „vozidlo“, „auto“, „jednotka“, „vlak“, „vrtulník“, „letoun“. Obecné tendenci se vymykají „služba“, „oddíl“ a „poddůstojník“.

Scestný: 185 výskytů

myšlenka (5), učení (5), názor (3), filozofie (3), myšlení (3), představa (3), prohlášení (2), naděje (2), teorie (2)

Sémantická kategorie, která se spojuje s adjektivem „scestný“, by se dala shrnout pod názvem „výsledky mentální činnosti“. Zahrneme sem substantiva „myšlenka“, „učení“, „názor“, „filozofie“, „myšlení“, „představa“, „prohlášení“, „naděje“, „teorie“.

Sousední: 4139 výskytů

země (234), dům (198), Německo (167), stát (107), místnost (87), město (84), vesnice (79), pokoj (73), Rakousko (73), obec (71)

Adjektivum „sousední“ se převážně vyskytuje se slovy označujícími zeměpisné, řidčeji prostorové pojmy. Jsou to „země“, „stát“, „město“, „vesnice“, „obec“. Také najdeme konkrétní místní jména, třeba „Německo“ a „Rakousko“. Jiný trend bychom mohli pojmenovat jako „stavba/součást stavby“. Náleží sem substantiva „dům“, „místnost“ a „pokoj“.

Sprostý: 877 výskytů

slovo (161), nadávka (39), vtip (15), lež (12), zločinec (11), výraz (9), dopis (8), vrah (7), vražda (5), gesto (5)

V tomto případě převládající sémantickou skupinu tvoří slova, která označují řečové akty/úkony. Např. „slovo“, „nadávka“, „vtip“, „lež“, „výraz“, „dopis“ a „gesto“. Kromě toho má hodně slov v tomto seznamu negativní vyznění. Jsou to substantiva „nadávka“, „lež“, „zločinec“, „vrah“, „vražda“.

Starý: 73 960 výskytů

muž (1536), město (1521), člověk (1513), pán (1087), žena (854), paní (719), čas (690), bratr (598), dáma (570), dům (541), přítel (475), sestra (443), syn (431), zákon (384)

Adjektivum „starý“ má určitý sklon se pojit se slovy, která jsou pojmenováním lidí. Např. „muž“, „člověk“, „pán“, „žena“, „paní“, „bratr“, „dáma“, „přítel“, „sestra“, „syn“. „Čas“, který máme mezi výskyty, se objevuje jenom jako část kolokace „staré časy“. Slova „město“, „čas“, „dům“, „zákon“ mají odlišný charakter od hlavního trendu.

Statečný: 1729 výskytů

muž (71), člověk (38), žena (37), srdce (26), boj (25), čin (19), rytíř (16), voják (16), bojovník (12), dívka (10)

V tomto případě znovu pozorujeme sémantickou preferenci lidí, případně jejich akcí. To jasně dokládají substantiva „muž“, „člověk“, „žena“, „rytíř“, „voják“, „bojovník“, „dívka“, „boj“ a „čin“. „Statečné srdce“ je synekdocha pro označení člověka.

Štíhlý: 2899 výskytů

postava (221), tělo (93), muž (70), prst (61), noha (51), pas (46), linie (46), žena (40), ruka (34), dívka (21)

U adjektiva „štíhlý“ je zřejmá preference výskytu se slovy, která označují lidi a části těla. Např. „muž“, „žena“, „dívka“, „postava“, „tělo“, „prst“, „noha“, „ruka“, „pas“, „linie“.

Šumivý: 165 výskytů

víno (63), nápoj (14), zvuk (5), medovina (5), tableta (5), limonáda (4), prášek (2), voda (2), forma (2), drink (2)

Tady se sémantická prozódie projevuje v časté frekvenci slov, která můžeme shrnout pod názvem „nápoj“. Mezi nimi jsou „víno“, „nápoj“, „medovina“, „limonáda“, „voda“ a „drink“. Z hlavního trendu vybočují substantiva „zvuk“, „tableta“, „prášek“ a „forma“.

Totální: 1306 výskytů

nasazení (64), válka (38), kolaps (24), zničení (16), chaos (15), perspektiva (13), vyčerpání (13), selhání (12), endoprotéza (12), tlak (12)

Jak vidíme, adjektivum „totální“ doplňuje sémantická kategorie, která má negativní vyznění. Jsou to substantiva „válka“, „kolaps“, „zničení“, „chaos“, „vyčerpání“, „selhání“. „Vír totální perspektivy“ je kolokace z jednoho sci-fi díla. „Totální tlak“ je pojem fyzikální, v korpusu však objevený jenom v jednom díle. Pojem „totální endoprotéza“ náleží k medicíně. Kromě toho se obecnému výčtu vymyká substantivum „nasazení“.

Ubohý: 2665 výskytů

mamka (48), dítě (41), žena (34), zvíře (33), člověk (26), chlapec (22), dívka (22), maminka (22), srdce (16), matka (15)

Převládající sémantickou skupinu tu tvoří živé bytosti/části jejich těl. Patří sem podstatná jména pro označení matky - „mamka“, „maminka“, „matka“. Dál jsou tu „dítě“, „žena“, „člověk“, „chlapec“, „dívka“, „zvíře“, „srdce“.

Ufňukaný: 34 výskyty

děcko (3), dcera (1), prosba (1), děvče (1), role (1)

Většinu slov v této skupině představuje označení lidí, popř. dětí. Např. „děcko“, „dcera“, „děvče“. Vymykají se substantiva „prosba“ a „role“. Dat na zobecnění je však příliš málo.

Úrodný: 686 výskytů

půda (205), krajina (25), pole (21), nížina (20), země (20), údolí (20), oblast (17), kraj (14), půlměsíc (10), rovina (8)

Sémantická kategorie, která se pojí s adjektivem „úrodný“ by se dala charakterizovat pomocí pojmů „země“, „půda“. Sem můžeme zařadit substantiva „půda“, „krajina“, „pole“, „nížina“, „země“, „údolí“, „oblast“, „kraj“, „rovina“. „Úrodný půlměsíc“ je termín, kterým se označuje území dnešního Iráku, Sýrie, Jordánska a Izraele, někdy i Egypta a Turecka.

Vážný: 9952 výskyty

problém (466), zranění (444), hudba (357), věc (206), tvář (205), důvod (170), nemoc (124), výraz (121), stav (107), onemocnění (103)

Adjektivum „vážný“ má sémantickou preferenci slov s negativním vyzněním. Mezi nimi jsou substantiva „problém“, „zranění“, „nemoc“, „onemocnění“, „stav“ (v tomto kontextu má také negativní význam). „Vážná hudba“ je víceslovný termín, tzn. že adjektivum „vážný“ v tomto případě nemá stejný význam jako v ostatních kolokacích – „vážná hudba“ může dokonce být i velmi veselá. Z hlavní tendence vybočují substantiva „věc“, „tvář“, „důvod“ a „výraz“.

Volský: 135 výskytů

oko (49), potah (13), spřežení (11), roh (6), povoz (5), kůže (5), pacholek (4), hlava (4), jazyk (3), krev (3)

V rámci této skupiny máme dvě tendence. Jedna je spojena s dopravními prostředky a patří sem „potah“, „spřežení“ a „povoz“. Druhý trend bychom mohli pojmenovat jako „části těla nebo organismu“. Jsou to substantiva „roh“, „kůže“, „hlava“, „jazyk“ a „krev“. Na toto adjektivum se váže také živá bytost – „volský pacholek“. „Volské oko“ je frazém označující usmažené vejce připomínající oko vola.

Výhradní: 361 výskytů

právo (55), zastoupení (18), distributor (16), prodej (16), dodavatel (15), dovozce (14), zástupce (12), záležitost (11), prodejce (10), vlastník (7)

U adjektiva „výhradní“ je sémantická prozódie v tomto případě spjata se sémantickým okruhem formálních mezilidských vztahů a souvisí s obchodem, ekonomikou, právem apod. Sem můžeme zařadit substantiva „právo“, „zastoupení“, „distributor“, „prodej“, „dodavatel“, „dovozce“, „zástupce“, „prodejce“, „vlastník“, popř. i „záležitost“.

Vzletný: 105 výskytů

slovo (17), fráze (5), název (4), myšlenka (3), řeč (3), označení (3), jazyk (2), rétorika (2), metafora (2), hudba (2)

Převládající sémantickou tendenci tu představují slova, která můžeme shrnout pod názvem „jazyk/řeč“. Mezi nimi jsou substantiva „slovo“, „fráze“, „řeč“, „jazyk“, popř. „rétorika“, „metafora“, „název“, „označení“ a „myšlenka“. Tomuto výčtu se vymyká „hudba“.

Zájmový: 1166 výskytů

skupina (316), kroužek (108), sdružení (100), činnost (79), organizace (69), rozpor (49), území (47), oblast (25), spolek (23), samospráva (20)

Tato významová skupina, která doplňuje adjektivum „zájmový“, by se dala popsat pomocí pojmů „skupina“, „sdružení“ atd. Do ní patří substantiva „skupina“, „kroužek“, „sdružení“, „organizace“, „spolek“. Této tendenci se vymykají „činnost“, „rozpor“, „území“, „oblast“ a „samospráva“. Sémanticky blízkou dvojici tvoří „oblast“ a „území“.

Zavilý: 130 výskytů

nepřítel (21), odpůrce (7), výraz (4), antikomunista (3), šakal (3), odpor (3), radost (2), kampaň (2), pohled (2), nenávist (2)

U adjektiva „zavilý“ můžeme pozorovat tendenci k výskytu v kolokacích s negativním vyzněním. Jsou to například podstatná jména „nepřítel“, „šakal“, „nenávist“, eventuálně i „odpor“, „odpůrce“, „antikomunista“, „kampaň“, „výraz“ a „pohled“ (některá z těchto slov jsou sama o sobě významově neutrální, ale v kontextu této kolokace mají negativní charakter). „Zavilí šakali...“ je část textu, který se velmi často vyskytoval v diktátech na

základních školách, dnes je to synonymum bezobsažného drilu, který výuku českého pravopisu na školách provází.

Zbožný: 1064 výskyty

přání (120), skutek (82), člověk (43), úcta (27), muž (26), muslim (21), žena (16), oddanost (15), žid (14), obdiv (12)

Především je u tohoto adjektiva patrná sémantická preference lidí. Např. „člověk“, „muž“, „muslim“, „žena“, „žid“. Kromě toho pozorujeme hodně slov, která označují určité lidské vlastnosti, činnosti a emoce. Mezi nimi jsou „přání“, „skutek“, „úcta“, „oddanost“ a „obdiv“.

Ziskuchtivý: 24 výskyty

podnikatel (2), kapitalismus (1), rodič (1), touha (1), dobrodruh (1)

Je zde tendence k sémantické preferenci lidí. Např. „podnikatel“, „rodič“, „dobrodruh“. Vymykají se „kapitalismus“ a „touha“. Jelikož máme v tomto případě málo dokladů, je velmi obtížné činit jakékoli obecné závěry.

Zodpovědný: 1951 výskytů

osoba (20), přístup (20), člověk (20), pracovník (19), výkon (16), politik (13), práce (11), činitel (11), rodič (10), chování (10)

V této skupině tvoří převládající sémantickou kategorii lidé, případně jejich chování, činnost. Sem patří „osoba“, „člověk“, „pracovník“, „politik“, „činitel“ a „rodič“, „chování“, „přístup“, „výkon“, „práce“. Když porovnáme tato zjištění s adjektivem „odpovědný“, můžeme konstatovat, že se výskyty u obou adjektiv nijak zásadně neliší.

Zpocený: 734 výskyty

čelo (74), obličej (45), dlaň (43), ruka (32), tvář (29), tělo (24), prst (11), hlava (9), vlas (9), kůže (7)

Zde můžeme pozorovat jednoznačnou sémantickou prozódii, která je spojena s „částmi těla“. Jsou mezi nimi substantiva „čelo“, „obličej“, „dlaň“, „ruka“, „tvář“, „tělo“, „prst“, „hlava“, „vlas“ a „kůže“.

Zrádný: 714 výskytů

bažina (12), noc (11), voda (10), místo (8), srdce (7), močál (5), emigrant (4), mělčina (4), vezír (4), ret (3)

U adjektiva „zrádný“ je tendence se vyskytovat se slovy, která mají vztah k vodě. Jsou to podstatná jména „bažina“, „voda“, „močál“ a „mělčina“. Hodně slov se však vymyká („noc“, „místo“, „srdce“, „emigrant“, „vezír“, „ret“).

Zženštilý: 68 výskytů

muž (2), pohyb (2), herec (1), Ježíš (1), lufťák (1)

Adjektivum „zženštilý“ se většinou pojí se substantivy, která označují lidi. Např. „muž“, „herec“, „Ježíš“, „lufťák“. Dat pro jakékoli zobecnění je nedostatečné množství.

Žárlivý: 393 výskyty

scéna (24), manžel (20), manželka (12), výstup (12), žena (8), milenec (6), bůh (5), muž (5), ženská (4), vztek (4)

Znovu pozorujeme trend k výskytům adjektiva s živými bytostmi (nebo bytostmi, o kterých se jako o živých mluví). Sem by se dala zařadit podstatná jména „manžel“, „manželka“, „žena“, „milenec“, „bůh“, „muž“ a „ženská“. Substantiva „scéna“, „výstup“ a „vztek“ souvisí s lidským chováním.

Žírný: 47 výskytů

buňka (6), pole (4), lán (4), půda (4), louka (2), země (2), pastvina (2)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „žírný“, by se dala charakterizovat pomocí pojmů „země“, „půda“. Do ní spadají substantiva „pole“, „lán“, „půda“, „louka“, „země“, „pastvina“. Zřetelně se tomuto výčtu vymyká nejfrekventovanější kolokace „žírná buňka“, což je označení pro buňku vyskytující se v různých tkáních, ale nejčastěji v kůži a v trávicí soustavě.

2.3. Třetí třída

Třetí třídu tvoří 106 adjektiv = 10,6% (sémantická prozódie byla objevena v korpusu a ve slovníku (definice a příklady jsou jednoznačné a korespondují s výsledky v korpusu))

Bezkrvný: 75 výskytů

ret (10), obličej (5), výkon (5), hlas (3), srdce (2), ruka (2)

Toto adjektivum má sklon se spojovat se substantivy, která jsou pojmenováním částí těla. Například „ret“, „obličej“, „srdce“, „ruka“. Většinou se toto adjektivum používá v přeneseném významu a označuje někoho nebo něco, co je bez života, bez elánu. Výše uvedenému výčtu se vymykají substantiva „výkon“ a „hlas“.

Boubelatý: 80 výskytů

dívka (6), žena (2), ruka (2), obličej (2), citron (1)

U adjektiva „boubelatý“ je sémantická preference lidí a částí těla. Patří sem substantiva „dívka“, „žena“, „ruka“ a „obličej“. Tomuto seznamu se vymyká substantivum „citron“.

Brejlatý: 19 výskytů

princezna (3), kluk (2), kouzelník (1), chlapík (1), mrcha (1)

U tohoto adjektiva je sémantická preference substantiv označujících lidi. Např. „princezna“, „kluk“, „kouzelník“, „chlapík“. „Mrcha“ může být jak nadávka člověku, tak i označení pro zvířecí mrtvolu, zdechlinu - to je ale velmi řídké.

Brunátný: 174 výskyty

tvář (27), obličej (26), mužik (3), barva (2), šije (2), hněv (2), kouč (2)

V tomto případě pozorujeme u adjektiva „brunátný“ tendenci k výskytu s „lidmi“ a „částmi těla“. K „lidem“ patří „mužik“ a „kouč“, k „částem těla“ – „tvář“, „obličej“ a „šije“. Vymykají se substantiva „barva“ a „hněv“.

Břeží: 108 výskytů

samice (13), kráva (6), prasnice (4), klisna (2), oblost (2), fena (2)

S adjektivem „břeží“ se nejvíc vyskytují substantiva, která označují samice zvířat („samice“, „kráva“, „prasnice“, „klisna“, „fena“). Je to ale případ, který hraničí s tzv. presupozicí, tj. s významovou vlastností adjektiva, kterou můžeme předpokládat, je-li věty využito smyslučně a úspěšně. Z hlavní tendence vybočuje podstatné jméno „oblost“.

Ctihodný: 374 výskyty

muž (13), občan (11), pán (10), pan (7), sestra (7), soudce (6), Bridget (6), otec (5), matka (5), Lionel (5)

Převládající sémantickou skupinu u tohoto adjektiva tvoří substantiva, která jsou pojmenováním lidí. Např. „muž“, „občan“, „pán“, „pan“, „sestra“, „soudce“, „otec“ a „matka“. Také se tu vyskytují jména jako „Bridget“ a „Lionel“.

Čistokrevný: 199 výskytů

pes (17), kůň (9), plemeno (5), zvíře (4), politik (3), potomek (3), Němec (3), horor (2), indián (2), oligarchie (2)

Nejfrekventovanější skupinu slov zde tvoří substantiva „pes“, „kůň“ a „zvíře“, která shrneme pod názvem „zvířata“. Dále je tu trend zahrnující slova, která označují lidi. Patří sem „politik“, „potomek“, „Němec“, „indián“, „oligarchie“. „Plemeno“ znamená skupinu lidí nebo zvířat. Vymyká se podstatné jméno „horor“.

Dceřiný: 878 výskytů

společnost (481), firma (191), rostlinka (30), buňka (28), podnik (9), banka (9), Eurotel (5), růžice (4), pupen (3), hlízka (3)

U adjektiva „dceřiný“ jsou dvě významové tendence. V prvním případě se jedná o metaforické použití tohoto adjektiva. Vyskytuje se u slov, která by se dala charakterizovat pojmy „podnik“, „firma“ atd. („společnost“, „firma“, „podnik“, „banka“, „Eurotel“). Kromě toho se pojí také s podstatnými jmény, která jsou pojmenováním rostlin. Např. „rostlinka“, „růžice“, „pupen“ a „hlízka“. „Buňka“ je rovněž součástí živého organismu.

Distingovaný: 48 výskytů

pán (4), muž (3), džentlmen (2), dáma (2), osobnost (1)

U tohoto adjektiva je sémantická preference lidí. Např. „pán“, „muž“, „džentlmen“, „dáma“ a „osobnost“.

Dobrotivý: 274 výskyty

bůh (42), anděl (24), laskavost (8), nebe (7), žena (6), pán (6), otec (5), král (5), úsměv (5), oko (3)

Většina slov patří k významové skupině, která se dá označit jako „bytosti“. Mezi ně zařadíme substantiva „bůh“, „anděl“, „žena“, „pán“, „otec“ a „král“. Z hlavní tendence vybočují podstatná jména „laskavost“, „nebe“, „úsměv“ a „oko“.

Dohledný: 518 výskytů

doba (475), budoucnost (26), minulost (4), rok (3), okamžik (1)

Adjektivum „dohledný“ má sklon se vyskytovat se slovy, která označují určitou dobu, čas. Patří sem substantiva „doba“, „budoucnost“, „minulost“, „rok“, „okamžik“.

Domnělý: 545 výskytů

otec (34), pachatel (10), zloděj (7), nepřítel (6), vražda (5), křivda (5), viník (4), přítel (4), pan (4), ofsajd (4)

U adjektiva „domnělý“ je zřejmá sémantická prozódie, která má negativní vyznění. Jako příklady můžeme uvést substantiva „pachatel“, „zloděj“, „nepřítel“, „vražda“, „křivda“, „viník“ a „ofsajd“. Dále jsou to pojmenování lidí: „otec“, „přítel“ a „pan“.

Dřevnatý: 107 výskytů

stonek (16), kmínek (9), kostra (6), báze (4), část (4), liána (3), rostlina (3), pivoňka (3), lodyha (2), výběžek (2)

Zde je zjevná sémantická prozódie, která se týká rostlin. To jasně dokládají substantiva „stonek“, „kmínek“, „kosta“, „báze“, „část“, „liána“, „rostlina“, „pivoňka“, „lodyha“ a „výběžek“.

Figurativní: 38 výskytů

malba (6), malířství (3), podoba (2), rovina (1), umění (1)

V tomto případě se adjektivum „figurativní“ převážně vyskytuje se slovy, která by se dala charakterizovat pomocí pojmu „umění“. Mezi nimi jsou substantiva „malba“, „malířství“ „umění“. Tomuto výčtu se vymykají slova „podoba“ a „rovina“.

Frekventovaný: 860 výskytů

silnice (141), místo (65), ulice (45), komunikace (23), křižovatka (21), trasa (19), cesta (19), slovo (13), úsek (13), trať (12)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „frekventovaný“, by se dala charakterizovat pomocí pojmů „cesta“, „trasa“, „dopravní prostor“ atd. Do této kategorie patří substantiva „silnice“, „místo“, „ulice“, „komunikace“, „křižovatka“, „trasa“, „cesta“, „úsek“ a „trať“. Obecné tendenci se vymyká substantivum „slovo“.

Gramotný: 88 výskytů

člověk (5), čtenář (3), muž (3), podklad (2), žena (2)

Toto adjektivum má tendenci se vyskytovat se slovy, která jsou pojmenováním lidí. Sem náleží substantiva „člověk“, „čtenář“, „muž“ a „žena“. Od ostatních slov se významově liší substantivum „podklad“.

Hamižný: 59 výskytů

člověk (3), Cyril (2), ruka (2), kapitalista (1), agent (1)

Znovu pozorujeme sémantickou preferenci lidí. Tato tendence se projevuje výskyty substantiv „člověk“, „kapitalista“, „agent“, jménem „Cyril“ a částí těla „ruka“. Dat na zobecnění je však poměrně málo.

Hmyzožravý: 25 výskytů

pták (8), rostlina (3), savec (2), druh (2), ježek (1)

Sémantická kategorie, která se vyskytuje s adjektivem „hmyzožravý“, by se dala charakterizovat pomocí pojmů „zvířata“, popř. „rostliny“. Tomu odpovídají substantiva „pták“, „savec“, „druh“, „ježek“ a „rostlina“.

Hovorný: 92 výskyty

chlapík (2), spolucestující (2), nálada (2), paní (2), pan (1)

Adjektivum „hovorný“ se většinou vyskytuje se sémantickou skupinou „lidé“. Do ní náleží substantiva „chlapík“, „spolucestující“, „paní“ a „pan“. Vymyká se podstatné jméno „nálada“. Znovu však musíme konstatovat, že dokladů pro jakékoli závěry je relativně málo.

Horentní: 107 výskyty

suma (59), částka (9), cena (4), odměna (3), plat (3), účet (2), zisk (2)

U adjektiva „horentní“ se sémantická prozódie týká peněz. Jako příklady můžeme uvést substantiva „suma“, „částka“, „cena“, „odměna“, „plat“, „účet“ a „zisk“.

Hrbolatý: 283 výskyty

cesta (28), silnice (10), dlažba (10), povrch (7), terén (6), louka (5), půda (5), trávník (4), hřiště (4), matrace (3)

Sémantická kategorie, která se pojí s adjektivem „hrbolatý“, by se dala charakterizovat pomocí pojmů „země“, „půda“, „povrch“. Náleží sem substantiva „cesta“, „silnice“, „dlažba“, „povrch“, „terén“, „louka“, „půda“, „trávník“ a „hřiště“. Z hlavního trendu vybočuje podstatné jméno „matrace“.

Hřmotný: 126 výskyty

postava (10), muž (8), hlas (6), chlap (4), chlapík (3), poddůstojník (3), žena (2), přítel (2), Skot (2), tělo (2)

Tato sémantická kategorie je vesměs sestavena z živých bytostí, přesněji lidí. Mezi nimi jsou substantiva „postava“, „muž“, „chlap“, „chlapík“, „poddůstojník“, „žena“, „přítel“, „Skot“ a „tělo“. K této kategorii nepatří „hlas“.

Indisponovaný: 19 výskyty

Furlanetto (2), hráč (2), gardista (1), hudebník (1), Mujagič (1)

Zde jsou zastoupeni vesměs lidé a jejich příjmení. Např. „hráč“, „gardista“, „hudebník“, „Furlanetto“ a „Mujagič“. Pro zobecnění je tu však málo výskytů a dat.

Košatý: 228 výskytů

strom (44), koruna (20), dub (10), lípa (7), keř (6), kaštan (4), palma (4), příběh (3), ořech (3), výklad (2)

Převládající sémantickou skupinu tu tvoří pojmenování stromů nebo pojmy s nimi související. Jsou to substantiva „strom“, „koruna“, „dub“, „lípa“, „keř“, „kaštan“, „palma“ a „ořech“. Kolokace „košatý příběh“ a „košatý výklad“ jsou metafory.

Kučeravý: 90 výskytů

vlas (31), vlásek (7), hlava (7), chlapík (2), chloupek (2)

Sémantická prozódie u adjektiva „kučeravý“ by se dala pojmenovat slovem „vlas“. Spadají sem substantiva „vlas“, „vlásek“, „chloupek“. Dále jsou tu označení týkající se lidí – „hlava“, „chlapík“.

Lidnatý: 276 výskytů

země (91), stát (19), město (16), kraj (6), ulice (4), část (4), ostrov (3), místo (2), region (2), sídliště (2)

Adjektivum „lidnatý“ má tendenci se vyskytovat se slovy, která můžeme shrnout pod názvem „zeměpisný pojem“ nebo „lokalita/sídliště“. Patří sem substantiva „země“, „stát“, „město“, „kraj“, „ulice“, „ostrov“, „místo“, „region“ a „sídliště“. „Lidnatá část“ se také používá v kontextu určité lokality.

Lovný: 111 výskytů

zvěř (64), zvíře (8), pták (5), ptactvo (3), sezona (3), ryba (2)

U tohoto adjektiva je zřetelná sémantická preference živočichů. Mezi ně řadíme substantiva „zvěř“, „zvíře“, „pták“, „ptactvo“, „ryba“. Tomuto výčtu se vymyká kolokace „lovná sezona“.

Majetný: 233 výskyty

vrstva (23), člověk (17), třída (12), rodina (10), muž (5), pán (3), zákazník (3), občan (3), klient (3), řemeslník (2)

Jak vidíme, adjektivum „majetný“ má tendenci se pojit se slovy, která označují lidi nebo skupinu lidí. Mezi nimi jsou podstatná jména „vrstva“, „člověk“, „třída“, „rodina“, „muž“, „pán“, „zákazník“, „občan“, „klient“ a „řemeslník“. Na rozdíl od tohoto případu se s adjektivem „nemovitý“ většinou vyskytují neživé předměty nebo pojmy – „majetek“, „věc“, „památka“, „stavba“ atd.)

Nahluchlý: 57 výskytů

Francouz (1), děda (1), stařík (1), balík (1), Eustach (1)

U adjektiva „nahluchlý“ pozorujeme určitou preferenci se vyskytovat s lidmi. Např. „Francouz“, děda, „stařík“, „balík“ a „Eustach“. Je zde ale velmi málo dat na to, abychom z nich mohli vyvodit sémantickou prozódii.

Náchylný: 509 výskytů

poškození (23), infekce (16), choroba (11), hniloba (10), chyba (6), nemoc (6), porucha (6), zranění (5), vznik (5), tvorba (4)

U adjektiva „náchylný“ pozorujeme sémantickou prozódii, která má zřejmě negativní vyznění. Patří sem substantiva „poškození“, „infekce“, „choroba“, „hniloba“, „chyba“, „nemoc“, „porucha“ a „zranění“. „Vznik“ a „tvorba“ jsou rovněž často užity v negativním kontextu. Toto adjektivum se zpravidla vyskytuje s předložkou „k“ (např. „náchylný k nemoci“).

Nastávající: 727 výskytů

maminka (111), matka (51), otec (14), manžel (14), víkend (11), rodič (10), období (10), sezona (10), rok (9), zima (8)

Sémantickou tendenci u adjektiva „nastávající“ bychom mohli charakterizovat pojmem „rodina“. Tomu odpovídají podstatná jména „maminka“, „matka“, „otec“, „manžel“, „rodič“. Ale zároveň je zde další trend, který by se dal nazvat jako „čas“ nebo „období“. Sem patří slova „víkend“, „období“, „sezona“, „rok“ a „zima“.

Nerozlučný: 188 výskytů

dvojice (22), kamarád (20), přítel (13), trojice (9), přítelkyně (7), dvojka (7), svazek (5), jednota (5), kamarádka (5), společník (5)

U tohoto adjektiva je viditelná tendence se pojít se slovy, která označují lidi nebo se jich týkají. V tomto případě můžeme jmenovat substantiva „kamarád“, „přítel“, „přítelkyně“, „kamarádka“, „společník“ a taky „dvojice“, „dvojka“, „jednota“, „trojice“ a „svazek“.

Nezvedený: 44 výskyty

dítě (10), syn (3), potomek (2), mládež (2), synek (2), kluk (2)

U adjektiva „nezvedený“ existuje tendence se pojít se slovy, která můžeme charakterizovat pojmy „děti“, „mládež“ atd. Patří sem substantiva „dítě“, „syn“, „potomek“, „mládež“, „synek“ a „kluk“.

Obézní: 299 výskytů

člověk (30), žena (15), muž (15), dítě (11), pacient (5), jedinec (4), matka (3), šéf (2), stát (2), rodinka (2)

Toto adjektivum má významovou preferenci lidí. Jako příklady můžeme uvést substantiva „člověk“, „žena“, „muž“, „dítě“, „pacient“, „jedinec“ a „šéf“. Jako „obézní stát“ se v jednom výskytu označuje stát s velkou mírou obezity obyvatelstva, v druhém případě je to metaforické přirovnání.

Odulý: 129 výskytů

ret (21), tvář (16), obličej (9), víčko (4), pysk (3), ksicht (3)

Převládající sémantický trend u adjektiva „odulý“ je tvořen slovy, která se týkají obličeje. Jsou to substantiva „ret“, „tvář“, „obličej“, „víčko“, „pysk“ a „ksicht“.

Ošumělý: 131 výskytů

šaty (6), budova (3), uniforma (3), kabát (3), klobouk (3), chlapec (2), zevnějšek (2), čínžák (2), chlapík (2), tlumok (2)

Adjektivum „ošumělý“ se převážně vyskytuje se slovy, která by se dala charakterizovat pomocí pojmů „oblečení“, „viditelný zevnějšek“ atd. Např. „šaty“, „uniforma“, „kabát“,

„klobouk“, a popř. „tlumok“, „budova“, „zevnějšek“, „činžák“. Tomuto výčtu se vymykají substantiva „chlapec“ a „chlapík“.

Otrhaný: 237 výskytů

šaty (9), dítě (4), oblečení (4), list (3), hadry (3), sukně (3), uniforma (3), muž (3), džínsy (3), voják (3)

Znovu se setkáváme se sémantickou prozodií, která se týká oblečení. Můžeme jmenovat substantiva „šaty“, „oblečení“, „hadry“, „sukně“, „uniforma“ a „džínsy“. Dále jsou zde také příklady preference lidí. Např. „dítě“, „muž“ a „voják“. Z těchto trendů vybočuje substantivum „list“.

Ozimý: 95 výskytů

ječmen (21), pšenice (21), řepka (7), bylina (6), plodina (6), obilovina (5), směska (3)

Adjektivum „ozimý“ doplňuje sémantická kategorie, která souvisí se zemědělskými kulturami, rostlinami apod. Do ní náleží substantiva „ječmen“, „pšenice“, „řepka“, „bylina“, „plodina“, „obilovina“, „směska“.

Paličatý: 107 výskytů

mezek (2), vůle (2), blázen (2), žena (1), dívka (1)

Toto adjektivum má sklon se pojit s živými bytostmi, většinou lidmi. Jako příklady můžeme uvést substantiva „blázen“, „žena“, „dívka“. „Paličatý mezek“ může být jak zvíře, tak i člověk. Této tendenci se vymyká substantivum „vůle“. Je zde ale velmi málo dat pro jakékoli závěry.

Písčítý: 593 výskyty

pláž (86), půda (65), břeh (38), dno (25), pobřeží (13), cesta (12), povrch (9), podlaha (8), mělčina (6), sediment (6)

Sémantická prozodie u tohoto adjektiva je spojena s pojmem „povrch“. Naznačují to substantiva „pláž“, „půda“, „břeh“, „dno“, „pobřeží“, „cesta“, „povrch“, „podlaha“, „mělčina“ a „sediment“.

Plešatý: 292 výskyty

muž (31), hlava (21), chlap (6), pán (6), příšera (5), lebka (4), chlapík (3), zpěvačka (3), tulačka (2), teplouš (2)

U tohoto adjektiva je sémantická preference živých bytostí, částí těla. Např. podstatná jména „muž“, „chlap“, „pán“, „příšera“, „chlapík“, „zpěvačka“, „tulačka“, „teplouš“, „hlava“ a „lebka“.

Početný: 2267 výskytů

skupina (281), rodina (146), publikum (37), populace (33), stádo (28), dav (24), armáda (24), zastoupení (22), komunita (21), tým (19)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „početný“, by se dala charakterizovat pojmem „skupina lidí“ nebo „skupina živých bytostí“. Patří sem substantiva „skupina“, „rodina“, „publikum“, „populace“, „stádo“, „dav“, „armáda“, „komunita“, „tým“, popř. „zastoupení“.

Podhorský: 167 výskytů

oblast (44), nemocnice (11), obec (9), vesnice (7), vesnička (6), městečko (5), řeka (3), ulice (3), druh (3)

Adjektivum „podhorský“ má tendenci se vyskytovat se slovy, která můžeme shrnout pod názvy „komunikace“, „lidské sídliště“, „geografický útvar“. Jsou to substantiva „oblast“, „obec“, „vesnice“, „město“, „vesnička“, „městečko“, „ulice“, popř. „řeka“. Substantiva „nemocnice“ a „druh“ vybočují z této tendence.

Pohledný: 1314 výskytů

muž (92), fotbal (59), žena (34), mladík (34), tvář (31), akce (24), dívka (21), utkání (19), obličej (19), zápas (17)

U tohoto adjektiva pozorujeme dvě tendence. Na jedné straně se nachází kolokace, ve kterých jsou substantiva významově spojena se sportem („fotbal“, „akce“, „utkání“, „zápas“). Na druhé straně nacházíme výskyty substantiv, která označují lidi, části těla. Např. „muž“, „žena“, „mladík“, „dívka“, „tvář“, „obličej“.

Politovánímhodný: 312 výskytů

omyl (13), stav (13), událost (12), oběť (6), incident (6), záležitost (5), situace (5), způsob (4), pohled (4), nehoda (4)

Adjektivum „politovánímhodný“ má sklon se pojit se slovy, která mají negativní vyznění. Mezi nimi jsou substantiva „omyl“, „oběť“, „incident“ a „nehoda“. Hodně slov se však vymyká tomuto trendu („stav“, „událost“, „záležitost“, „situace“, „způsob“ a „pohled“).

Postgraduální: 145 výskytů

studium (49), student (31), vzdělávání (16), kurs (9), program (2), seminář (2), vzdělání (2), škola (2)

Adjektivum „postgraduální“ má sémantickou preferenci slov, která jsou spjata se studiem a vzděláním. Např. podstatná jména „studium“, „student“, „vzdělávání“, „kurs“, „program“, „seminář“, „vzdělání“ a „škola“.

Pozůstalý: 862 výskyty

manžel (25), oběť (14), rodina (7), odškodné (5), manželka (4), dítě (4), osoba (3), nárok (3), dcera (2), žena (2)

Převládající sémantickou skupinu tu tvoří slova, která označují lidi/živé bytosti. Např. „manžel“, „oběť“, „rodina“, „manželka“, „dítě“, „osoba“, „dcera“, „žena“. Této tendenci se vymykají podstatná jména „odškodné“ a „nárok“.

Propínací: 23 výskyty

svetr (6), zástěra (3), košile (3), vesta (2), šaty (2)

Sémantická preference u tohoto adjektiva je spjata s pojmy „oděv“, „oblečení“. Jako příklady můžeme uvést substantiva „svetr“, „zástěra“, „košile“, „vesta“ a „šaty“.

Předminulý: 414 výskytů

týden (92), století (78), víkend (42), neděle (42), rok (26), sobota (22), pátek (20), sezóna (8), středa (5)

Adjektivum „předminulý“ doplňuje sémantická kategorie, kterou označíme jako „čas“, „období“. Patří do ní podstatná jména „týden“, „století“, „víkend“, „neděle“, „rok“, „sobota“, „pátek“, „sezona/sezóna“ a „středa“.

Překrvený: 12 výskytů

spojivka (2), sliznice (2), pysk (1), hlava (1), část (1)

Toto adjektivum se nejčastěji vyskytuje se slovy, která označují části těla, resp. hlavy. Např. „spojivka“, „sliznice“, „pysk“, „hlava“. „Část“ je také použita v tomto kontextu. Pro jakékoli zobecnění však máme k dispozici velmi málo dat.

Přerývaný: 121 výskytů

dech (15), hlas (11), dýchání (5), vzdech (4), šepot (3), výkřik (3), věta (3), palba (2), kvílení (2), vzlyk (2)

Tuto sémantickou skupinu bychom mohli pojmenovat jako „zvuk vydávaný lidmi“. Patří sem slova „dech“, „hlas“, „dýchání“, „vzdech“, „šepot“, „výkřik“, „kvílení“, „vzlyk“, popř. „věta“. Z tohoto trendu vybočuje substantivum „palba“.

Puntíkový: 28 výskytů

kravata (5), šátek (3), sukně (2), motýlek (2), zástěra (2)

Převládající sémantickou skupinu tu tvoří substantiva, která mají vztah k oděvu a oblečení. Např. „kravata“, „šátek“, „sukně“, „motýlek“ a „zástěra“.

Pupkatý: 28 výskytů

byznysmen (1), šedesátník (1), mechanik (1), fotřík (1), mim (1)

Všechna slova v tomto seznamu označují lidi. Např. „byznysmen“, „šedesátník“, „mechanik“, „fotřík“ a „mim“. Je zde ale velmi málo dat.

Roubený: 191 výskytů

chalupa (31), dům (18), stavba (17), domek (9), stěna (9), stavení (9), chaloupka (8), objekt (4), konstrukce (4), kostel (4)

Uvedené adjektivum má zjevnou tendenci se vyskytovat spolu se slovy, která se týkají pojmů „stavba“, „konstrukce“ (nebo jejich částí) atd. Mezi nimi jsou substantiva „chalupa“, „dům“, „stavba“, „domek“, „stěna“, „stavení“, „chaloupka“, „objekt“, „konstrukce“ a „kostel“.

Rozený: 468 výskytů

vůdce (13), Wastelli (10), diplomat (8), herečka (6), vypravěč (5), princezna (5), obchodník (4), politik (4), talent (3), Němec (3)

Všechna slova z výše uvedeného seznamu jsou pojmenováním lidí. Uvedeme například substantiva „vůdce“, „Wastelli“ (Wastelli della Salleta je postava z jednoho beletristického díla), „diplomat“, „herečka“, „vypravěč“, „princezna“, „obchodník“, „politik“, „talent“ a „Němec“.

Rozsochatý: 28 výskytů

strom (3), lípa (3), kořen (2), borovice (1), paroh (1)

Sémantická prozódie v tomto případě souvisí s pojmy „strom“, „rostlina“. Tomu odpovídají substantiva „strom“, „lípa“, „kořen“ a „borovice“. Výjimkou je „paroh“.

Ruměný: 42 výskyty

tvář (10), obličej (3), líce (2), výčitka (1), kněz (1)

Jak vidíme, adjektivum „ruměný“ se nejčastěji vyskytuje se slovy označujícími tvář. Jsou to podstatná jména „tvář“, „obličej“ a „líce“. Také bychom sem mohli zařadit „kněze“, jelikož kolokace „ruměný kněz“ je, dalo by se říct, synekdocha. Tomuto výčtu se vymyká substantivum „výčitka“

Rusý: 100 výskytů

vlas (61), kadeř (3), knírek (2), barva (2), porost (1)

Zde pozorujeme sémantickou preferenci substantiv spojených s pojmy „vlas“, „porost“. Spadají sem „vlas“, „kadeř“, „knírek“ a „porost“. Z tohoto trendu vybočuje „barva“.

Sečtělý: 126 výskytů

předseda (6), člověk (5), dáma (3), dcera (2), intelektuál (2), čtenář (2)

Slova, která doplňují adjektivum „sečtělý“, označují lidi. Např. „předseda“, „člověk“, „dáma“, „dcera“, „intelektuál“ a „čtenář“.

Senilní: 144 výskyty

demence (8), stařec (7), plak (3), degenerace (3), stařík (3), pán (2), dědek (2), babička (2), matka (2), vypravěč (1)

Hlavním sémantickým trendem jsou výskyty adjektiva „senilní“ s „lidmi“, resp. se „starými lidmi“. Sem patří substantiva „stařec“, „stařík“, „dědek“, „babička“, „pán“, „matka“ a „vypravěč“. Dále tu jsou ještě slova s negativními konotacemi, třeba „plak“, „demence“ a „degenerace“.

Slovutný: 137 výskytů

pan (5), muž (3), lékař (2), kritik (2), čtenářka (2), chovatel (2), pán (2), mistr (2), odborník (2), Dragon (2)

Znovu se setkáváme s případem sémantické preference lidí/bytostí. Můžeme jmenovat substantiva „pan“, „muž“, „člověk“, „kritik“, „čtenářka“, „chovatel“, „pán“, „mistr“, „odborník“ a „Dragon“.

Soudný: 354 výskyty

den (129), člověk (53), stolice (12), sestra (7), čtenář (3), politik (3), veřejnost (3), rozum (2), Čech (2), uvažování (2)

Většina slov patří k významové skupině „lidé“. Např. „člověk“, „sestra“, „čtenář“, „politik“, „veřejnost“ a „Čech“. „Rozum“ a „uvažování“ jsou vlastnosti, které patří lidem. Tomuto výčtu se vymyká „den“ (který je zároveň nejvíce frekventovaným slovem), „stolice“. „Soudný den“ je pojem z náboženství.

Spisovný: 242 výskyty

jazyk (89), čeština (37), slovenština (10), řeč (5), podoba (5), němčina (5), forma (3), norma (3), mluva (3), angličtina (2)

Slova, která jsou v tomto seznamu, souvisí s pojmy „jazyk“ a „řeč“. Jako příklady můžeme uvést substantiva „jazyk“, „čeština“, „slovenština“, „řeč“, „němčina“, „mluva“ a „angličtina“. V tomto kontextu se také vyskytují substantiva „podoba“, „forma“ a „norma“. Tento případ hraničí s presupozicí.

Srdcervoucí: 92 výskyty

pláč (6), výkřik (5), příběh (4), nářek (3), slovo (3), zvuk (2), pohled (2)

Tyto výskyty u adjektiva „srdcervoucí“ se dají shrnout pod názvem „prostředky verbální a neverbální komunikace“ (často velmi expresivní). Sem zařadíme substantiva „pláč“, „výkřik“, „nářek“, „slovo“, „zvuk“ a „pohled“. Častá je negativní prozodie. Od těchto slov se odlišuje substantivum „příběh“.

Statný: 932 výskyty

muž (79), postava (37), žena (21), tělo (19), chlap (15), chlapík (13), strom (12), samec (9), člověk (8), mladík (8)

Většina slov, se kterými se vyskytuje adjektivum „statný“, se vztahuje k lidem. Např. „muž“, „postava“, „žena“, „tělo“, „chlap“, „chlapík“, „samec“, „člověk“ a „mladík“. Tomuto výčtu se vymyká kolokace „statný strom“.

Svalnatý: 694 výskyty

tělo (60), paže (54), muž (33), noha (25), postava (24), ruka (18), hrud' (15), pes (13), stehno (12), rameno (11)

Tato slova bychom mohli shrnout do abstraktní skupiny, která se dá charakterizovat pojmy „části těla“, „bytosti“. Jsou to substantiva „tělo“, „paže“, „noha“, „postava“, „ruka“, „hrud'“, „stehno“, „rameno“, „muž“ a „pes“.

Škodolibý: 249 výskytů

radost (41), úsměv (22), hlas (8), potěšení (8), smích (6), úsměšek (5), výraz (5), humor (4), tón (4), pohled (4)

Sémantická tendence v tomto případě souvisí se slovy, která vyjadřují emoce spojené se smíchem nebo radostí. Jako příklady můžeme uvést substantiva „radost“, „úsměv“,

„potěšení“, „smích“, „úsměšek“ a „humor“. Z této tendence vybočují podstatná jména „hlas“, „výraz“, „tón“ a „pohled“.

Špičatý: 979 výskytů

nos (48), ucho (39), zub (36), střecha (23), brada (19), bota (19), konec (12), klobouk (11), čepice (11), list (10)

U tohoto adjektiva můžeme vysledovat dva trendy. Zaprvé je to sklon se pojit se slovy, která znamenají části těla. Např. „nos“, „ucho“, „zub“, „brada“. Další tendence je spojena s tím, co člověk na sobě nosí – „bota“, „klobouk“ a „čepice“. Od těchto trendů se odchyľují substantiva „střecha“, „konec“ a „list“.

Talentovaný: 1264 výskyty

člověk (77), hráč (42), dítě (29), mladík (28), student (20), žák (17), útočník (17), fotbalista (16), umělec (16), zaměstnanec (15)

Toto adjektivum se zde vyskytuje výhradně s lidmi. Jsou to podstatná jména „člověk“, „hráč“, „dítě“, „mladík“, „student“, „žák“, „útočník“, „fotbalista“, „umělec“ a „zaměstnanec“.

Těhotný: 1753 výskyty

žena (431), manželka (32), příslušnice (21), přítelkyně (18), dívka (14), zaměstnankyně (13), matka (12), ženská (10), břicho (10), maminka (9)

Jak vidíme, adjektivum „těhotný“ se v drtivé většině pojí se ženami. Např. „žena“, „manželka“, „příslušnice“, „přítelkyně“, „dívka“, „zaměstnankyně“, „matka“, „ženská“, „maminka“. „Břicho“ se užívá rovněž v tomto kontextu. Všechny tyto výskyty jsou však příkladem presupozice.

Tělnatý: 130 výskytů

muž (14), žena (12), člověk (4), paní (4), černoška (2), pán (2), správce (2), chlapík (2), čaj (2), dáma (2)

Znovu pozorujeme sémantickou preferenci lidí. Jako příklady můžeme uvést slova „muž“, „žena“, „člověk“, „paní“, „černoška“, „pán“, „správce“, „chlapík“ a „dáma“. Od těchto výskytů se liší substantivum „čaj“.

Trefný: 178 výskytů

poznámka (14), odpověď (7), vyjádření (6), postřeh (6), přirovnání (6), charakteristika (4), otázka (3), označení (3), humor (2)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „trefný“, souvisí s pojmy „slovo“, „jazyk“ atd. Např. „poznámka“, „odpověď“, „vyjádření“, „postřeh“, „přirovnání“, „charakteristika“, „otázka“ a „označení“, resp. i „humor“.

Trouchnivý: 14 výskytů

větev (2), smích (1), dřevo (1), strom (1), minulost (1)

Adjektivum „trouchnivý“ se převážně pojí se slovy, která se týkají stromů. Jsou to například substantiva „větev“, „dřevo“ a „strom“. Je zde ale velmi málo dat pro rozsáhlejší závěry.

Údajný: 2086 výskytů

korupce (36), pokus (20), pachatel (20), oběť (18), uplácení (18), spolupráce (17), terorista (15), úplatek (14), organizátor (12), šéf (12)

Sémantická prozódie u adjektiva „údajný“ má negativní vyznění. Patří sem podstatná jména „korupce“, „pachatel“, „oběť“, „uplácení“, „terorista“, „úplatek“. Když provedeme srovnání adjektiv „údajný“ a „domnělý“, můžeme konstatovat, že obě slova jsou synonyma a mají negativní prozódii. Adjektivum „údajný“ však má více výskytů a častěji se pojí se slovy, která označují korupci.

Ukňouraný: 27 výskytů

žena (1), dítě (1), hlas (1), učitelka (1), mazlivost (1)

Adjektivum „ukňouraný“ má sklon se vyskytovat se substantivy, která jsou pojmenováním lidí. Např. „žena“, „dítě“ a „učitelka“. Opět je však k dispozici příliš málo dat.

Ukrutný: 206 výskytů

hlad (13), bolest (12), zima (10), mráz (5), přítelkyně (4), síla (4), vedro (3), vztek (3), rychlost (3), sranda (3)

Tato skupina slov má negativní vyznění. Mezi těmito slovy jsou substantiva „hlad“, „bolest“, „zima“, „mráz“, „vedro“ a „vztek“. Na základě aktualizace někdy dochází k použití i v přeneseném významu, který může znamenat něco pozitivního, např. „ukrutná sranda“. Obecné tendenci se vymykají substantiva „příteklyně“, „síla“, „rychlost“ a „sranda“.

Úmyslný: 574 výskyty

poškození (27), zapálení (27), zničení (20), jednání (19), ublížení (19), založení (14), zabití (13), vražda (9), zavinění (9), šíření (5)

V tomto případě znovu pozorujeme negativní sémantickou prozódii. Jako příklady můžeme uvést podstatná jména „poškození“, „zapálení“, „zničení“, „ublížení“, „zabití“, „vražda“ a „zavinění“. V tomto kontextu se také vyskytují substantiva „jednání“, „založení“ a „šíření“.

Urozený: 545 výskytů

pán (40), dáma (37), původ (33), pan (26), člověk (17), muž (17), paní (16), rytíř (11), host (10), rodina (10)

U adjektiva „urozený“ se sémantická preference týká lidí. Sem zařadíme substantiva „pán“, „dáma“, „pan“, „člověk“, „muž“, „paní“, „rytíř“, „host“ a „rodina“. Tomuto výčtu se vymyká substantivum „původ“.

Usilovný: 391 výskytů

práce (78), snaha (36), přemýšlení (17), hledání (15), pátrání (13), trénink (7), boj (6), snažení (5), pochod (5), péče (4)

Sémantická prozódie u tohoto adjektiva je spojena s nějakou lidskou činností. Do této kategorie náleží substantiva „práce“, „přemýšlení“, „hledání“, „pátrání“, „trénink“, „boj“, „pochod“, „péče“ a případně i „snaha“ a „snažení“.

Ústupný: 10 výskytů

krok (1), klid'as (1), politik (1), člověk (1)

Adjektivum „ústupný“ má tendenci se vyskytovat s lidmi. Např. „klid'as“, „politik“, „člověk“. Vymyká se slovo „krok“. Máme zde ale velmi málo dat pro jakékoli závěry.

Ušlápnutý: 52 výskyty

chudinka (2), žena (1), manžel (1), pozice (1), smolař (1)

Zde je rovněž sémantická preference lidí. Např. substantiva „chudinka“, „žena“, „manžel“ a „smolař“. Z této tendence vybočuje substantivum „pozice“. Opět však máme k dispozici velmi málo dat.

Vonný: 594 výskyty

tyčinka (80), květ (51), olej (18), látka (17), svíčka (14), bylina (14), silice (11), mast (9), dým (7), růže (6)

Sémantickou kategorií, která doplňuje adjektivum „vonný“, můžeme charakterizovat pomocí pojmů „rostlina“, „bylina“. Do ní spadají podstatná jména „květ“, „bylina“, „silice“ a „růže“. Také je dost vysoká frekvence kolokací „vonná tyčinka“ a „vonná svíčka“, které zpravidla souvisí s určitými, často náboženskými, rituály. Hodně slov se vymyká obecnému trendu („tyčinka“, „olej“, „látka“, „svíčka“, „mast“ a „dým“).

Vraný: 47 výskytů

kůň (18), klisna (8), kobyla (4), plnokrevník (2), hřebec (2)

Toto adjektivum má sémantickou preferenci slov, která označují koně. Např. „kůň“, „klisna“, „kobyla“, „plnokrevník“ a „hřebec“.

Vykládaný: 250 výskytů

perleť (20), drahokam (10), stříbro (9), diamant (8), nábytek (8), dveře (6), stolek (6), podlaha (4), skříňka (4), perla (4)

Převládající sémantickou skupinu zde tvoří slova, která označují drahokamy, kovy, popř. něco, co se užívá pro ozdobu (cennosti, luxusní zboží). Mezi nimi jsou substantiva „perleť“, „drahokam“, „stříbro“, „diamant“, „perla“. Dále je tu tendence, kterou lze pojmenovat jako „nábytek“. Např. „nábytek“, „stolek“ a „skříňka“. K žádnému trendu nepatří substantiva „dveře“ a „podlaha“.

Vyložený: 838 výskytů

šance (298), příležitost (37), papír (14), pozice (14), alobal (6), lež (5), vražda (4), nesmysl (4), propadák (4), neúspěch (4)

V rámci této skupiny existují dvě tendence. Jeden trend je pozitivní a patří sem substantiva „šance“ a „příležitost“, která jsou mnohem frekventovanější než ostatní slova v tomto seznamu. Další tendence má negativní charakter. Jako příklady uvádíme substantiva „lež“, „vražda“, „nesmysl“, „propadák“ a „neúspěch“. S žádnou tendencí nesouvisí substantiva „papír“, „pozice“, „alobal“.

Vynalézavý: 337 výskytů

způsob (7), člověk (4), mysl (3), producent (2), milenec (2), špion (2), tvůrce (2), fotograf (2), individuum (2)

U adjektiva „vynalézavý“ je tendence se pojit se slovy, která označují lidi. Jsou to substantiva „člověk“, „producent“, „milenec“, „špion“, „tvůrce“, „fotograf“ a „individuum“. Z tohoto seznamu se vymykají podstatná jména „způsob“ a „mysl“.

Výpadový: 12 výskytů

silnice (5), cesta (2), ulice (2)

Slova, která se pojí s adjektivem „výpadový“, shrneme pod názvem „cesta“. Sem patří „silnice“, „cesta“ a „ulice“.

Vystouplý: 264 výskyty

žila (12), břicho (10), oko (8), ohryzek (8), bradavka (8), břicho (6), brada (6), kloub (5), čelo (5), jizva (5)

Vesměs tu jsou zastoupena slova, která můžeme označit jako „části těla“. Mezi ně řadíme substantiva „žila“, „břicho“, „oko“, „ohryzek“, „bradavka“, „břicho“, „brada“, „kloub“, „čelo“ a „jizva“.

Vytáhlý: 217 výskytů

výhon (15), postava (15), útočník (11), mladík (8), muž (7), chlapík (4), obránce (4), chlapec (3), kluk (3), hubeňour (3)

U tohoto adjektiva je zřetelná sémantická preference lidí. Mezi těmito slovy jsou podstatná jména „postava“, „útočník“, „mladík“, „muž“, „chlapík“, „obránce“, „chlapec“, „kluk“ a „hubeňour“. „Výhon“ se tomuto výčtu vymyká, jelikož patří k rostlinnému světu.

Vzdutý: 100 výskytů

hladina (12), moře (7), voda (7), vlna (5), jez (4), břicho (3), rozkrok (2), život (2), bouře (2), plachta (2)

U tohoto adjektiva je sklon se vyskytovat se slovy, která se týkají vody. Patří sem substantiva „hladina“, „moře“, „voda“, „vlna“ a „bouře“. Hodně slov se ale také vymyká („jez“, „břicho“, „rozkrok“, „život“ a „plachta“).

Zaděláný: 26 výskytů

mrkev (3), drob (1), maso (1), kapusta (1), plíčky (1)

Adjektivum „zaděláný“ má tendenci se pojít se slovy, která můžeme charakterizovat pojmy „jídlo“ a „potrava“. Mezi nimi jsou substantiva „mrkev“, „drob“, „maso“, „kapusta“ a „plíčky“. Je zde ale málo dat pro rozsáhlejší závěry.

Zájezdní: 159 výskytů

hostinec (109), hospoda (21), hospůdka (13), bufet (5), restaurace (3), šenk (2)

Sémantickou prozódii u tohoto adjektiva můžeme pojmenovat jako „podnik s jídlem“. Sem patří substantiva „hostinec“, „hospoda“, „hospůdka“, „bufet“ a „restaurace“. Z této tendence vybočuje podstatné jméno „šenk“.

Zakládací: 92 výskyty

listina (52), smlouva (14), akt (2), právo (2), bula (2), schůze (2)

Sémantická kategorie, která doplňuje adjektivum „zakládací“, by se dala charakterizovat pomocí pojmů „úřední spis/úřední akt“. Tomu odpovídají substantiva „listina“, „smlouva“, „akt“ a „bula“. Tomuto výčtu se vymykají substantiva „právo“ a „schůze“.

Zakuklený: 77 výskytů

komunista (5), duše (2), spiklenec (2), nepřítel (2), tvář (2), motýl (2), postava (2), mnich (1), mafián (1), kat (1)

Toto adjektivum má sémantickou preferenci lidí (často s negativními konotacemi), jejich fyzických a mentálních složek. Příklady: „komunista“, „spiklenec“, „nepřítel“, „postava“, „mnich“, „mafián“ a „kat“, „tvář“, „duše“. Tomuto výčtu se vymyká kolokace „zakuklený motýl“, která však může být metaforou pro označení člověka.

Záletný: 32 výskyty

manžel (6), muž (3), doktor (2), hrabě (2), Jan (2)

Adjektivum „záletný“ se vyskytuje zpravidla s lidmi. Např. „manžel“, „muž“, „doktor“, „hrabě“ a „Jan“. Jinak je zde však málo dat pro zobecnění.

Zapomnětlivý: 59 výskytů

muž (3), čtenář (2), pan (1), trosečník (1), Němec (1)

Znovu pozorujeme tendenci k výskytům s lidmi. Příklady: „muž“, „čtenář“, „pan“, „trosečník“ a „Němec“. Opět je zde nedostatečné množství dokladů.

Zapřisáhlý: 111 výskytů

nepřítel (19), odpůrce (9), abstinent (6), nekuřák (4), ateista (3), antikomunista (2), vyznavač (2), feministka (2), monarchista (2)

Tato sémantická kategorie by se dala charakterizovat pomocí pojmu „opozice“. Jako příklady můžeme uvést substantiva „nepřítel“, „odpůrce“, „abstinent“, „nekuřák“, „ateista“ a „antikomunista“. Z tohoto seznamu se vymykají „vyznaváč“, „feministka“ a „monarchista“.

Zatvrzelý: 225 výskytů

srdce (10), výraz (5), odpůrce (5), nepřítel (4), hříšník (4), nacista (3), mlčení (3), tvář (3), zloděj (2), setrvávání (2)

Významová skupina, která se pojí s tímto adjektivem, má negativní vyznění. Patří do ní „nepřítel“, „hříšník“, „nacista“, „zloděj“ a popř. „odpůrce“. Z hlavní tendence vybočují substantiva „srdce“, „tvář“, „výraz“, „mlčení“ a „setrvávání“.

Zazobaný: 88 výskytů

pitomec (3), panička (3), pan (2), manžel (2), čtvrt' (2), rodič (2), spratek (2), výrostek (2)

U adjektiva „zazobaný“ je sémantická preference lidí, někdy s negativním zabarvením. Např. „pitomec“, „panička“, „pan“, „manžel“, „rodič“, „spratek“ a „výrostek“. Tomuto trendu se vymyká podstatné jméno „čtvrt“.

Zejíci: 143 výskyty

rána (21), díra (13), otvor (12), propast (10), ústa (7), prázdnota (4), jáma (4), trhlina (2), okno (2), dveře (2)

Tuto sémantickou kategorii lze charakterizovat pojmy „otvor“, „mezera“. Tomu odpovídají doplnění „rána“, „díra“, „otvor“, „propast“, „prázdnota“, „jáma“, „trhlina“, popř. i „ústa“, „okno“ a „dveře“.

Zhoubný: 844 výskyty

nádor (202), vliv (50), nemoc (27), následek (24), onemocnění (20), bujení (20), choroba (19), působení (11), účinek (11), důsledek (9)

Slova, která se pojí s adjektivem „zhoubný“, mají často zřejmě negativní charakter. Jsou to substantiva „nádor“, „nemoc“, „onemocnění“ a „choroba“. Hodně slov se však vymyká („vliv“, „následek“, „bujení“, „působení“, „účinek“ a „důsledek“).

Zhýralý: 61 výskytů

život (6), stařec (2), způsob (2), komtesa (2), hulvát (1)

Toto adjektivum se převážně vyskytuje s lidmi. Např. „stařec“, „komtesa“ a „hulvát“. Vymyká se „život“ a „země“. Máme však velmi málo dat pro jakékoli závěry.

Zlotřilý: 74 výskyty

námořník (2), země (2), policista (2), mnich (1), fotřík (1)

Zde znovu pozorujeme tendenci k výskytům s lidmi. Jsou to například substantiva „námořník“, „policista“, „mnich“ a „fotřík“. Je tu však k dispozici příliš málo dokladů.

Zmláčený: 56 výskytů

muž (4), žena (3), člověk (2), skinhead (1), demonstrant (1)

Jako v předchozích případech můžeme zaznamenat u adjektiva „zmláčený“ sklon se vyskytovat se slovy označujícími lidi. Mezi nimi jsou podstatná jména „muž“, „žena“, „člověk“, „skinhead“ a „demonstrant“. Také je zde relativně málo dat pro zobecnění.

Žací: 38 výskytů

stroj (25), ústrojí (2), kombajn (1), mašina (1), systém (1)

Sémantickou kategorií, která doplňuje adjektivum „žací“, bychom mohli shrnout pod názvem „stroj“. Sem náleží podstatná jména „stroj“, „ústrojí“ (jako součást stroje), „kombajn“ a „mašina“. Vymyká se podstatné jméno „systém“.

Ženatý: 1507 výskytů

muž (132), chlap (11), milenec (9), syn (8), člověk (7), otec (5), kněz (5), šéf (4), herec (4), biskup (4)

Adjektivum „ženatý“ má sémantickou preferenci lidí. Příklady: „muž“, „chlap“, „milenec“, „syn“, „člověk“, „otec“, „kněz“, „šéf“, „herec“ a „biskup“. Tento případ je příkladem presupozice.

2.4. Čtvrtá třída

Čtvrtá třída (sémantická prozódie nebyla objevena) 785 = 78,5 %

Závěr

Během této studie bylo objeveno množství zajímavých informací týkajících se sémantické preference vybraného vzorku adjektiv. Toto by mělo přispět k hlubšímu poznání vlastností adjektiv, která byla prozkoumána, a vzbudit zájem o další studium a bádání v této oblasti českého jazyka.

U jednotlivých adjektiv jsme uvedli příznačné rysy jejich sémantické preference (viz. Přílohy). Jestliže spočítáme všechny výsledky (konkrétně charakteristické znaky těchto preferencí), dojdeme k následujícím výsledkům:

Sémantická preference	Počet
lidé, bytosti	82
negativní vyznění	24
části těla	21
prostorové pojmy	14
čas	12

Tyto údaje jsou samozřejmě spíše orientační. V některých případech nelze vymezit jednoznačnou preferenci nebo striktně zařadit adjektivum do určité kategorie. Ale jistou představu o stavu jazyka můžeme získat.

Nejčastěji by se sémantická prosodie u určitých adjektiv dala pojmenovat takto: „lidé“, „negativní vyznění“, „části těla“, „čas“ a „prostorové pojmy“. Překvapivé je, že zdánlivě neutrální adjektiva mohou mít sémantické zabarvení (pozitivní, negativní i jiné), což lidská intuice ne vždy může odhalit, i když výsledky korpusu to mohou jasně doložit. A proto slovníky, které jsou často sestavovány na základě autorovy zkušenosti či intuice, nejsou zcela objektivní (například ukázky slov, se kterými se heslo může vyskytovat). Proto navrhuje učinit korpus základním nástrojem při sestavování slovníků a jakýchkoliv jazykovědných zkoumání. Na rozdíl od lidské intuice, která patří jenom člověku a nemusí mít nic společného s objektivní realitou, podává korpus obraz skutečnosti v tom rozsahu, v jakém ji mohou zobrazit písemné zdroje.

Průzkum byl proveden na vzorku 1000 adjektiv a podle jeho výsledků je možno učinit závěr, že ve slovníku není dostatečně dobře popsáno kolem 10,9% adjektiv (na základě této informace můžeme odhadovat, že u ostatních slovních druhů se situace principiálně neliší a je pravděpodobné, že v nich chybí 5 až 15 % informací, totiž údaj, který je blízký počtu nedostatečně dobře popsaných adjektiv; je to ale velice přibližný odhad), která jsou do něj zařazena, a proto tento popis nereflektuje běžnou skutečnost v plném rozsahu. Je tedy na místě požadavek přepracování slovníku nebo jeho nového vytvoření na základě zkoumání korpusu češtiny. Tuto bakalářskou práci chápeme jako první nápomocný krok k řešení tohoto problému a tato práce by mohla být orientačním bodem pro další odborníky, kteří se této problematice budou věnovat. Rozdíl mezi definicemi popsanými ve slovníku a informací získanou pomocí korpusového průzkumu by se mohl stát dalším vodítkem při přípravě nového slovníku (vedle doplnění celé řady hesel, která ve slovnících češtiny dosud chybí).

Seznam použité literatury

Čermák, F. Lexikon a sémantika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010

Český národní korpus: Korpus SYN2010. [cit. 24. 06. 2012]. Dostupný z WWW: <<http://ucnk.ff.cuni.cz/syn2010.php>>

Český národní korpus - SYN2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>

Kocek, J. – Kopřivová, M. – Kučera, K. Český národní korpus – úvod a příručka uživatele. Praha: FF UK, 2000

Louw, W.E. Irony in the text or insincerity in the writer? The diagnostic potential of semantic prosodies // Text and Technology: In Honour of John Sinclair, M. Baker et al. (Eds). Amsterdam: John Benjamins, 1993

Milojkovic, M. Quenched light, or seeing through a glass darkly – collocation-based view of Larkin's atheism and depression: In Belgrade English language and literature studies. Belgrade: University of Belgrade, 2011

Palková, Z. Fonetika a fonologie češtiny. Praha: Karolinum, 1994

Sinclair, J. M. „Word and phrases“. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford: OUP, 1991

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 2009

Stefanowitsch, Anatol and Stefan. Collostructions: Investigating the Interaction of Words and Constructions: In International Journal of Corpus Linguistics 8:2. Amsterdam: John Benjamins, 2003

Tognini-Bonelli, E. Corpus Linguistics at Work. Amsterdam: John Benjamins, 2001

Přílohy

Zde jsme v tabulkách uvedli adjektiva, u nichž byla objevena určitá sémantická preference v korpusu. Adjektiva byla rozdělena na 4 třídy podle toho, do jaké míry se výskyty v korpusu shodovaly s informací, která byla uvedena v jednotlivých heslech adjektiv ve Slovníku spisovné češtiny.

První třídu představují slova, u nichž byla sémantická prozódie objevena v korpusu, ale ve slovníkové definici a v příkladech to není naznačeno. Tato třída obsahuje celkem 38 adjektiv, což odpovídá 3,8 % z celkového vzorku 1000 adjektiv.

Adjektivum	Počet výskytů	Charakteristické znaky sémantické preference
Atestovaný	15	medicína
Bledý	2836	1. části těla, 2. básnické metafory
Brutální	1233	negativní vyznění
Bývalý	22 441	1. funkce, post, postavení, 2. lidé
Děkovný	187	1. akt vykonaný jazykem, řečí, textem, 2. náboženství
Generální	6662	významný post, důležitý orgán
Hbitý	324	1. části těla, 2. pohyb
Hebký	586	části těla
Hromadný	2877	negativní vyznění
Chladnokrevný	203	negativní vyznění
Chlupatý	1475	živé věci, části těla
Chytlavý	145	hudba

Krušný	1069	čas
Mentální	1116	negativní vyznění
Movitý	706	lidé
Narudlý	95	světlo
Někdejší	4732	funkce, post, postavení
Odbojný	122	lidé
Omšelý	366	stavebnictví
Osvobozenecký	153	1. vojenské úkony, 2. seskupení lidí
Otočný	410	nábytek
Pokoutní	98	povolání, činnosti v rámci povolání
Produktivní	879	sport
Přejemnělý	9	lidé
Rozličný	1074	„klasifikační substantiva“
Slunný	651	místo
Smolný	266	sport
Strakatý	206	1. zvířata, 2. oblečení
Strastiplný	178	1. cesta, 2. čas
Stydlivý	201	neverbální komunikace a její subjekty
Ustaraný	463	výraz a nositelé výrazu
Užitkový	709	předměty používané lidmi
Výbojný	62	lidé
Výherní	243	stroje

Vyrovnaný	3183	zápasy (především sportovní)
Zanedbatelný	861	matematické pojmy
Zastrčený	473	1. kout, 2. lokalizační názvy
Zašlý	530	čas

Druhou třídu tvoří adjektiva, u nichž byla sémantická prozódie objevena v korpusu, ve slovníku však příklady a definice jenom částečně odpovídaly stavu, který byl zjištěn v korpusu (definice a příklady uvedené pod jednotlivými hesly nevykazovaly jednoznačnou sémantickou preferenci). Druhá třída obsahuje 71 adjektiv, což se rovná 7,1 % z celkového počtu adjektiv vybraných pro výzkum.

Břichatý	162	lidé
Celý	128 102	čas
Cílevědomý	373	činnost, výraz, vůle
Daleký	1456	1. čas, 2. prostor
Děsný	893	negativní vyznění
Divoký	6599	zvířata
Dotěrný	336	hmyz
Éterický	233	bytosti, lidé, vlastnosti bytostí
Hodný	5178	lidé
Holohlavý	252	lidé
Hubený	2324	lidé, části těla
Charakterní	146	1. herectví, tanec, 2. lidé
Inteligentní	2719	lidé, bytosti

Jedinečný	3538	1. synonyma, 2. abstraktní pojmy
Jízlivý	264	lidský zvuk, projev
Kloudný	167	konverzace
Kluzký	570	povrch, něco po čem chodíme nebo jezdíme
Lačný	329	lidé, části těla
Milosrdný	834	bytosti, části těla
Milý	7598	lidé
Mladý	50 536	lidé
Moudrý	2949	lidé
Mrtvý	16 394	bytosti
Nakažlivý	452	1. negativní vyznění, 2. pozitivní vyznění
Naučný	779	předměty nebo jevy, z nichž je možné čerpat informace
Obávaný	779	1. lov, střelba, sport, 2. negativní vyznění
Obsáhlý	917	předměty a jevy, z nichž je možné čerpat informace
Odpovědný	2303	lidé
Ohebný	248	části těla
Osamělý	2609	lidé
Osudný	1153	čas
Panovačný	194	lidé
Poslední	70 369	čas
Potulný	383	lidé, bytosti

Povážlivý	116	negativní vyznění
Prolhaný	201	lidé (často negativní vyznění)
Předrevoluční	70	čas
Přemoudřelý	33	dítě, potomek
Přespolní	257	lidé
Přiléhavý	484	oblečení
Případný	7113	negativní vyznění
Příští	21 209	čas, názvy dnů v týdnu
Půvabný	1902	žena
Rozjívěný	65	dítě
Ryšavý	257	porost na těle, vlas
Sanitní	139	vůz
Scestný	185	výsledky mentální činnosti
Sousední	4139	zeměpisné, řidčeji prostorové pojmy
Sprostý	877	1. řečové akty/úkony, 2. negativní vyznění
Starý	73 960	lidé
Statečný	1729	lidé
Štíhlý	2899	lidé, části těla
Šumivý	165	nápoj
Totální	1306	negativní vyznění
Ubohý	2665	živé bytosti/části jejich těl
Ufňukaný	34	lidé, popř. děti

Úrodný	686	země, půda
Vážný	9952	negativní vyznění
Volský	135	1. dopravní prostředky, 2. části těla nebo organismu
Výhradní	361	formální mezilidské vztahy, obchod, ekonomie, právo apod.
Vzletný	105	jazyk/řeč
Zájmový	1166	skupina, sdružení atd.
Zavilý	130	negativní vyznění
Zbožný	1064	1. lidé, 2. lidské vlastnosti, činnosti a emoce
Ziskuchtivý	24	lidé
Zodpovědný	1951	lidé, příp. jejich chování, činnost
Zpocený	734	části těla
Zrádný	714	voda
Zženštilý	68	lidé
Žárlivý	393	bytosti
Žírný	47	země, půda

Třetí třídu tvoří 106 adjektiv = 10,6% (sémantická prozódie byla objevena v korpusu a ve slovníku (definice a příklady jsou jednoznačné a korespondují s výsledky v korpusu))

Bezkravný	75	části těla (často v přeneseném významu)
Boubelatý	80	lidé, části těla

Brejlatý	19	lidé
Brunátný	174	lidé, části těla
Březí	108	samice zvířat
Ctihodný	374	lidé
Čistokrevný	199	1. zvířata, 2. lidé
Dceřiný	878	1. podnik, firma atd., 2. rostlina
Distingovaný	48	lidé
Dobrotivý	274	bytosti
Dohledný	518	čas
Domnělý	545	1. negativní vyznění, 2. lidé
Dřevnatý	107	rostlina
Figurativní	38	umění
Frekventovaný	860	cesta, trasa, dopravní prostor atd.
Gramotný	88	lidé
Hamižný	59	lidé
Hmyzožravý	25	zvířata, popř. rostliny
Hovorný	92	lidé
Horentní	107	peníze
Hrbolatý	283	země, půda, povrch
Hřmotný	126	lidé
Indisponovaný	19	lidé
Košatý	228	stromy

Kučeravý	90	vlas
Lidnatý	276	zeměpisný pojem, lokalita/sídliště
Lovný	111	zvířata
Majetný	233	lidé, skupina lidí
Nahluchlý	57	lidé
Náchylný	509	negativní vyznění
Nastávající	727	1. rodina, 2. čas
Nerozlučný	188	lidé
Nezvedený	44	děti, mládež
Obézní	299	lidé
Odulý	129	obličej
Ošumělý	131	oblečení, viditelný zevnějšek
Otrhaný	237	1. oblečení, 2. lidé
Ozimý	95	zemědělské kultury, rostliny
Paličatý	107	bytosti
Písčítý	593	povrch
Plešatý	292	bytosti, části těla
Početný	2267	skupina lidí/bytostí
Podhorský	167	komunikace, lidské sídliště, geografický útvar
Pohledný	1314	1. sport, 2. lidé, části těla
Politováníhodný	312	negativní vyznění
Postgraduální	145	studium, vzdělání

Pozůstalý	862	lidé, bytosti
Propínací	23	oblečení
Předminulý	414	čas, období
Překrvený	12	části těla, resp. hlavy
Přerývaný	121	zvuk vydávaný lidmi
Puntíkový	28	oblečení
Pupkatý	28	lidé
Roubený	191	stavba, konstrukce (nebo jejich částí)
Rozený	468	lidé
Rozsochatý	28	strom, rostlina
Ruměný	42	tvář
Rusý	100	vlas, porost
Sečtělý	126	lidé
Senilní	144	lidé, resp. staří lidé
Slovutný	137	lidé/bytosti
Soudný	354	lidé
Spisovný	242	jazyk, řeč
Srdcervoucí	92	prostředky verbální a neverbální komunikace
Statný	932	lidé
Svalnatý	694	části těla, bytosti
Škodolibý	249	emoce spojené se smíchem nebo radostí
Špičatý	979	1. části těla, 2. něco, co člověk na sobě nosí

Talentovaný	1264	lidé
Těhotný	1753	ženy
Tělnatý	130	lidé
Trefný	178	slovo, jazyk
Trouchnivý	14	stromy
Údajný	2086	negativní vyznění
Ukňouraný	27	lidé
Ukrutný	206	negativní vyznění
Úmyslný	574	negativní vyznění
Urozený	545	lidé
Usilovný	391	činnost
Ústupný	10	lidé
Ušlápnutý	52	lidé
Vonný	594	rostlina
Vraný	47	kůň
Vykládaný	250	drahokamy, kovy, popř. něco, co se užívá pro ozdobu (cennosti, luxusní zboží)
Vyložený	838	1. pozitivní vyznění, 2. negativní vyznění
Vynalézavý	337	lidé
Výpadový	12	cesta
Vystouplý	264	části těla
Vytáhlý	217	lidé
Vzdutý	100	voda

Zaděláný	26	jídlo, potrava
Zájezdní	159	podnik s jídlem
Zakládací	92	úřední spis/úřední akt
Zakuklený	77	lidé (často s negativními konotacemi), jejich fyzické a mentální složky
Záletný	32	lidé
Zapomnětlivý	59	lidé
Zapřísáhlý	111	opozice
Zatvrzelý	225	negativní vyznění
Zazobaný	88	lidé, někdy s negativním zabarvením
Zející	143	otvor, mezera
Zhoubný	844	negativní vyznění
Zhýralý	61	lidé
Zlotřilý	74	lidé
Zmlácený	56	lidé
Žací	38	stroj
Ženatý	1507	muži

Čtvrtá třída (sémantická prozódie nebyla objevena) 785 = 78,5 %